

A. B. D. VE S. S. C. B. EKONOMİK YARDIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI ÖZELLİKLERİ

Asistan : Güneri AKALIN

I — EKONOMİK YARDIMLARIN ÖNEMİ VE ÇEŞİTLERİ :

1 — Dünyanın Dış Yardım İhtiyacı ve Hesaplanması :

Dünya nüfusunun üçte ikisini, sayıları 100 ü aşan az gelişmiş ülkelerin halkları meydana getiriyor. Günümüzün bir numaralı sorunu; bu az gelişmiş ülkelerin iktisaden kalkındırılmasıdır. Fakat az gelişmiş ülkeler kendilerini çeviren çemberi dışardan yardım edilmeksizin kırarak güçte değıllerdır. İşte dış yardım ihtiyacı bu gereğin sonucudur. Hele iktisadî gelişmenin « birey başına düşen sermayenin artışı » biçimindeki tanımını göz önünde tutarsak; iktisadî kalkınmanın finansmanında dış yardımların oynadığı rolü daha iyi anlayabiliriz. Dış yardımların önemi; nitelikleri ve tutarları artan sermaye mallarını, kullanacak olan işgücünü de eğitip yetişmesini sağlamaları yüzünden bir kat daha artar. 1950-60 arasında yapılan bir çalışmada tarımdan sanayiye bir kişiyi kaydırabilmek için gerekli yatırım tutarı 2500 \$ olarak saptanmıştır. Tarım alanındaki fazla nüfusun sanayiye aktarılması ve artan nüfusa da çalışma olanakları sağlamak için az gelişmiş ülkelerin yıllık sermaye ihtiyacı tutarı 19 134 milyon \$ olarak hesaplanmıştır. Oysaki az gelişmiş ülkelerdeki yıllık net yatırım tutarı 5.240 milyon \$ dır, ki arada ki açığın kapatılması dış yardımlar ve yabancı sermaye yatırımları ile mümkün olacaktır. Değınmek gereksizdir ki dış yardımlar ve yabancı sermaye yatırımları bu ölçüye ulaşmaktan çok uzaktırlar. 1964 yılında az gelişmiş ülkelere yapılan toplam yardım 9.700 milyon \$ dır.

2 — Teknik ve Malî Yardım Ayrımı :

Aşağıda ele alınan konu açısından dış yardımları teknik ve Malî yardımlar diye ikiye ayırmayı doğru buluyorum. Malî yardımlar başlığı altında anlatılmak istenen krediler ve bağışlardır. Malî yar-

dımlar ve Teknik yardımlar amaçları bakımından ayrılırlar. Teknik yardımların özelliği ülkenin işgücü kaynaklarına yönelmiş olmasıdır. Malî yardımlar ise sermaye birikimini amaçlayan yardımlardır.

3 — Bağlı Yardım ve Bağlı Olmayan Yardım Ayrımı :

Bağlı yardım; Yardımın ancak yardımı veren ülkeden mal ve hizmet satın almak yoluyla kullanılabilmesi durumudur.

Bağlı olmayan yardım da ise; yardım alan ülke dünya fiyatlarına göre kendi yararına gördüğü ülkeden mal ve hizmet satın alarak yardımı kullanır.

Yardım veren ülkelerin davranışlarındaki eğilim; yardımların gittikçe bağlı yardım olması yolundadır.

II — HER İKİ ÜLKENİN YARDIMLARININ BAŞLAYIŞ VE GELİŞİMİ :

1 — ABD. Yardımları'nın Durumu :

Amerika'nın dış yardım alanında attığı ciddi adımlar İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlanmasına karşılık; II. Dünya Savaşı içinde ve ona varan yıllarda bu yolda bazı davranışlarda bulundu. I. Dünya Savaşı içinde ve onu izleyen yıllar içinde yaptığı yardım tutarı 10 milyon \$ dır. Bunu Lâtin Amerika ülkelerine yapılan yardımlar izlemiştir (1). Roosevelt'in Başkan olmasından sonra depresyonla savaşılırken İhracat - İthalât Bankası kurularak ihraç olanakları arttırılmak istendi. Bu, yoldan bazı tesisler özellikle Güney Amerika'da kuruldu.

II. Dünya Savaşına varan gelişmeler bunlar oldu. Savaş içinde 1941 Ödünç Verme ve Kiralama Yasası (Lend and Lease Act) çıktı. Başta İngiltere ve S.S.C.B. olmak üzere otuzsekiz ülkeye 49.1 milyar \$ yardım yaptı. A.I.D. kaynakları, A.B.D. ekonomik yardım programlarının kaynağının bu yasa olduğuna işaret etmekle birlikte; bunun savaş çabalarının bir parçası olduğunu kaydetmekte ve asıl günümüz Amerikan yardımlarının; genel olarak resmi doğuşunun 1942 de kurulan Amerikalılar Arası İşler Enstitüsü (IIAA) olduğunu tapsamaktadırlar (2). Bu bir ABD. kuruluşu olup, Güney Amerika

(1) Dr. Baran Tuncer Milletlerarası İktisadî Yardımlar ve Kalkınma Meselesi, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları 135/153 Sevinç Matbaası (Ankara 1963) s. 33.

(2) Agency for International Development, The AID Program, (Washington 1964) s. 3.

ülkelerine teknik yardım sağlamaktaydı. Savaş henüz sonuçlanmadan kırküç devlet arasında Birleşmiş Milletler Yardım ve Onarma Yönetimi (UNRAA) kuruldu. Bu çabayı ABD. de paylaştı. Bu kuruluşun yardımlarının 3/4 ü Amerika karşıladı. Bu kuruluşun sağladığı yardımların tutarı, 3,7 milyar \$ dır. A. B. D. nin İkinci Dünya Savaşı içindeki yardım çabalarının odağı Faşizm'in dünyayı ege-menliği altına sokmasını engelleme amacı üzerindedir. Bu dönem Faşizmin kesin yenilgisi ile sona erer.

Savaştan sonra A. B. D. Faşizm'den çok daha çabuk yayılma eğilimi gösteren bir düşmanla; Komünizm'le karşılaştı, ve tedbirler alma gereğini duydu. İşte savaştan sonra A. B. D. nin özellikle Kore Savaşının bitimini izleyen yıllara dek olan dönemde; yardım politikasının ana niteliği bu kaygı oldu. Onun içindir ki, Amerika savaşta yıkılmış Avrupa ülkelerine özellikle Batı Almanya'ya ve Japonya'ya yardımlarında öncelik tanıdı. Onların bir an önce güçlenip kendi yanında S. S. C. B. ne karşı yer almalarını istedi. İşte bu dönem içinde şu adımlar atıldı :

Yunanistan'da komünistlerle yapılan iç savaş; S. S. C. B. nin Türkiye'den istemlerde bulunması üzerine; bu iki ülkenin durumunu özel olarak ele alan Truman Doktrini (Truman Doctrine) 1947 de Amerikan Kongresince benimsenerek Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon \$ lık yardım yapılması kararlaştırıldı.

Tek tek yapılan yardımların yetersizliği ve A. B. D. içinde varolan Birleşmiş Avrupa Devletleri ülküsü ışığı altında Amerika Dış işleri Bakanı Marshall'ın ağzından Avrupa ülkelerinin bir organizasyon kurmaları durumunda yardıma hazır olduğunu bildirdi. Sovyetler Birliği dışındaki onaltı ülke temsilcileri toplanarak ihtiyaçlarını kararlaştırıp A. B. D. nin onayına sundular. 1948 de Marshall Plânı uygulanmaya başlandı. Avrupa bu plân gereğince 15 milyar Doları aşan bir Amerikan yardımı gördü. Avrupa'da Amerikan yardımları kısa sürede başarılı sonuçlar verdi. Marshall Plânı'nın diğer adı Avrupa Onarma Programı (European Recovery Program) olup, O. E. C. C. ve İktisadî İşbirliği Yönetimi (E. E. C.) gibi iki kuruluşun kurulmasına yol açtı. Ruslar bu programın finansmanına katılmak istemediler.

Dördüncü Nokta (Point Four) Programı'nın 1949 da kesinleşmesi ile az gelişmiş ülkelere yardım etme ilkesi Amerikan yardımlarının yapısına girdi. Kore savaşının başlamasıyla A. B. D. yardımlarında askeri yardımlar büyük bir ağırlık kazandı. Savaşın bitiminden hemen sonraki yıllarda; Avrupa'ya yapılan yardımlar, ülke-

lerin eskisini de aşan bir güç kazanması üzerine kesilmeye başlarken, Amerikan yardımları artık üçüncü bir döneme girdi. Sömürgeciliğin tasfiyeye başlanması ile birlikte birbiri ardından ortaya çıkmaya başlayan genç cumhuriyetler yardımların amacındaki bu değişikliği zorunlu kılıyordu. Bu neden 1960 lardan sonra kendini daha iyi gösterecektir. 1955 te Uluslararası İşbirliği Yönetimi (ICA) kuruldu. 1957 de Başkan Eisenhower'ın isteği üzerine Kalkınma Ödünç Fonu (DLF) yürürlüğe girdi. Kalkınma projelerine uzun süreli, düşük faizli, krediler veren döner sermayeli bir fondur. İhtiyaçların zorlamasıyla daha kapsamlı olarak sorun ele alınmak istenince (AID) Uluslararası Kalkınma Kuruluşu vücut buldu ve Uluslararası İşbirliği yönetimi (ICA) sona erdi. Gelişmeler bu noktada da bitmedi. Küba'daki komünist yönetiminin sonucu olarak Güney ve Orta Amerika'ya özel bir önem vermeye başlayan A. B. D. buradaki 19 ülke ile -Küba dışındaki- Bogota'da «İlerleme için ittifak» (Alliance For Progress) Antlaşması'nı imzaladı.

2 — S.S.C.B. Yardımları'nın Durumu :

Az gelişmiş ülkelerin Komünistlerin ana hedefi olması; İkinci Uluslararası Komünist Kongresinde, Lenin'in söylevi ile başlar (3). 1920 de Bakú'daki «Doğu Halkları» kongresinde Ulusal Kurtuluş çabalarının desteklenmesi kararı alınır. Amaç; o sıralarda çoğu sömürge durumunda olan az gelişmiş ülkelerin, özellikle İngiltere'nin boyunduruğundan kurtarılmasıydı. Zaten bu ülkelerde ihtilâlcî hareketleri yapacak işçi sınıfı da yoktu. Atılacak ilk adım boyunduruktan kurtarılmalarıydı. İşte S. S. C. B. nin 1917 den 1953 sonuna kadar yaptığı bütün yardımlar - bloku içi ülkeler dışarda kalmak koşuluyla - yalnız ulusal kurtuluş hareketlerinin tekeline kaldı. Örneğin Türk Kurtuluş Savaşı desteklendi.

1917 den sonra S.S.C.B. Uluslararası İktisadî ilişkilerinde daima ihtiyatla hareket etmiş ve ekonomisinin dış kaynaklara bağlanmasından çekinmiştir. Bu arada belirtmek gerekir ki S.S.C.B. Çarlık Rusya'sının borçlarını tanımadı; borç veren ülkeler de herhangi bir zorlamanın boçların ödenmesinden daha pahalıya mal olacağı gerekçesi ile borçları unutmaya yeğinlemişlerdir.

S.S.C.B. nin yürüttüğü kalkınma yöntemi, kapalı ekonomi modeli içinde cereyan etmiştir. Sanki bir demir perdenin içersinde bu otarşik süreç yürütülmüştür. İkinci Dünya Savaşından sonra bu

(3) «Soviet Strategy'in Underdeveloped Countries», Communist Affairs, Volume II, No. 3, (May - June 1964), s. 3.

otarşi politikasını Rusya Doğu Avru'pa'daki uydularına da benimsetti. Öyleki «uluslararası ticaretten; S.S.C.B. Gayri safi Millî Hasılâsının % 1 ini elde ediyordu». (4)

1953 yılına gelindiğinde durum buydu. Uydu devletler ve Rusya bu salt «otarşi politikasının» doğurduğu zararları görerek dış ticaret politikalarını değiştirmeye yöneldiler. Diğer ülkelerle ticaret anlaşmaları imzaladılar. Teknik yardım yapacaklarını ve kredi açacaklarını bildirdiler. Bu sırada Stalin öldü. Sovyet dış politikası bir esneklik kazanma avantajına kavuştu.

Böylece dış yardımlar açısından 1917 den beri süren bir dönemin kapanmasının ilk belirtileri görülüyordu. «Elbetteki Sovyet yardımlarının başlamasının gerçek nedenleri Stalin'in ölümü ve otarşi politikasının zararları değildir. Yeni politika Sovyet ekonomisinin yüklenmeye en çok hazır olduğu zamanda başlatıldı.» (5) Çünkü Sovyet endüstrisi 1948 e dek savaşın tahribatını ortadan kaldırıp üretimini savaş öncesi düzeyine ulaştıramadı. Bunun arkasından çıkan Kore Savaşı, Rus Ekonomisi üzerine savaşın desteklenmesi sorumluluğunu yükledi. Hernekadar 1953 den önce Sovyet politika stratejistlerine ekonomik dış yardım; ilgi çekici görünüyorsa de henüz nekahat dönemindeki ekonomi üzerinde tazyik yapabiliyordu. Dış yardımların ilgi çekiciliği şuradaydı: «Apaçıktır ki 1953 den önceki Rusya'nın ekonomik izolasyon politikası Sovyetler Birliğini az gelişmiş ülkelerin kalkınmasına biçim vermekten alıkoymuştur» (6).

1953 yılında iktisadî kapasite artışı dış yardım programlarından doğacak politik kazançların araştırılmasını mümkün kılmıştır. Bundan önce Sovyetler B. M. in teknik yardım programını kalben desteklemişlerdi. Rusya B. M. nin yapısını, yardımların objektifliğinin korunması için en uygun buluyordu. O yüzden yardımların B.M. aracılığı ile verilmesini savunuyordu. Fakat 1948 de teknik yardım programı oluşurken Rusya bunun az gelişmiş ülkelerin bağımsızlıklarına kasteden bir araç olarak hazırlandığını ileri sürerek katkıda bulunmayı red etti. Bu arada Avrupa Onarma Programı (ERP) na katkıda bulunmaktan kaçındı. Fakat Başkan Truman'ın «Bold New Programme» bildirisini dünyanın az gelişmiş ülkelerince gayet iyi

(4) İbid., s. 4.

(5) Joseph Berliner, Soviet Economic Aid, Oxford University Press, The Boodley Ltd. (London; 1960) s. 17.

(6) İbid. S. 18.

karşılandı. Ülkeler yeni bir ümide; ekonomik yardıma kavuşuyordu. «Dördüncü Nokta» Programı'nın da yürürlüğe girmesinden sonra, Rusya, yeni bir emperyalist yönetimi saydığı Amerikalılar'ın bu davranışına karşı eli kolu bağlı duramazdı. Birşeyler yapmalıydı; bu sırada Ekonomik ve Sosyal Kurulun ve Asya Uzak Doğu Ekonomik Kurulu'nun toplantılarında Sovyetler Birliği bütün az gelişmiş ülkelerin gelişmeleri için; devletlerin egemenliklerinin eşitliğine ve bağımsızlıklarına saygı göstermek şartı ile teknik yardıma, makine, donatım sağlamaya hazır olduğunu bildirdi. Araya Kore Savaşı gibi olayların girmesi yüzünden Rusya bu isteğini davranışlarıyla doğruluyacak bir tutum gösteremedi. Önerileri arasına gerçekleşiyordu. Onun için B. M. de Amerikan delegelerinin, Teknik Yardım Fonuna tek rublenin katılmadığını hatırlatmalarıyla başlayan hücumlarına maruz kalıyordu. Durumu kutarmak için «Sovyet delegesi 1953 Haziranında ki söylevinde Batı yardımlarını ve eleştirerek S. S. C. B. nin 4 milyon \$ teknik yardım programına katkıda bulunabileceğini ileri sürdü. (7) Bundan sonra Sovyet Ticaret Kurullarının ticareti genişletmek için anlaşmalar imzaladığı görüldü. Gerek bu görüşmeler gerekse ekonomik kalkınma kredileri önerilerinin durumu, ortaya açıkça koydu ki: Eskisinin aksine Rusya sözlerini eylemleri ile ispatlayacaktır.

Sovyetlerin yeni programının önemi şuydu ki alt kademelerdeki kimselerin ellerine bırakılmıyordu. Bu nedenle eski Dış Ticaret Bakanı M. A. Meinchikov Hindistan elçiliğine atandı. Bunun arkasından 1955 te Asya ülkelerinin başkentlerine yaptıkları iyi niyet ziyaretlerinde partinin başları Bulganin ile Kruchev yeni yardım ve ticaret programının sunucusu oldular. Moskova'da yardım programının yönetimi iki eski S.S.C.B., Devlet Plânlama Başkanına M. G. Perlukhin ile M.Z. Saburov'a verildi.

Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki, Sovyetler Birliği'nin az gelişmiş ülkelere yardımının başlangıcı Rus yetkililerinin de belirttiği gibi 1956 yılı olmuştur. Her ne kadar 1953 te yeni bir politika güdülmeye başlanmış ve ilk adımlar 1955 te atılmışsa da, ancak 1956 yılında gerçek anlamda yardım başlamıştır. Çünkü «Az gelişmiş ülkelere Sovyet Ülkeleri'nin yardıma başlayış tarihi 1954 dür. Nitekim, 1954 te ilk program Sovyetler Birliği'nce yürürlüğe kondu, ise de 1956 yılına kadar bir ödeme yapılmadı» (8). Örneğin, 1953 Ağustosunda Arjantin'le yapılan 30 milyon \$ lık kredi antlaşması kullanılı-

(7) İbid., s. 18.

(8) O. E. C. D., the flow of financial resources to less - developed countries 1956 1963, No: 18201 (Paris 1964), s. 54.

madı (9).

III — YARDIMLARI, PLÂNLAYAN, YÖNETEN, DENETEN DEVLET ORGANLARI:

1 — A. I. D.

A. B. D. de yardımların yürütülmesi sorumluluğunu günümüzde Uluslararası Kalkınma Kuruluşu taşımaktadır. Bu kuruluş plânlayan, koordine eden ve deneten bir organdır. «Aynı zamanda A.I.D. ekonomik ve askerî yardımlar ile deniz aşırı ülkelere yapılan Barış için Gıda Programı'nın koordinasyonu sorumluluğunu taşır» (10).

Başkan Kenedy döneminde çıkan Dış Yardım Yasası 1 Kasım 1961 de A.I.D. yi kurdu. O güne dek I.C.A. tarafından yürütülen teknik yardım programı, DLF. in kredi, açma eylemlerini ve İhracat-İthalât Bankası'nın mahalli para ile borç verme görevini kombine etmekle görevlendirildi. Ayrıca İlerleme için İttifak (Alliance for Progress) Antlaşması'nın uygulamaları, A. I. D. nin Güney Amerika Bürosuna bırakıldı.

Yaklaşık olarak 80 kadar ülkedeki projeler ve faaliyetler A.I.D. tarafından plânlanmakta ve bu ülkelere yapılacak yardımlar bunların bütünleştirilmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerde A.I.D. nin bir misyonu vardır. Fakat «bazı küçük programlar» özellikle Afrika'da doğrudan doğruya elçinin nezareti altında yürütülmektedir. Ayrı bir A. I. D. misyonu yoktur (11).

Bir ülkeye verilecek yardımlar önce, o ülke hükûmeti ile tartışılır; A.I.D. misyonunun analiz ve tavsiyeleri Washington'daki A.I.D. genel merkezinde, diğer hükûmet organlarına danışılarak gözden geçirilip düzeltilir. Bir yardım programını plânlama süreci normal olarak 18 ayda sonuçlanır. Kongre faaliyetlerini de hesaba katmak gerekir.

A. I. D. nin başkanı bir devlet bakanıdır. Dünya üzerine yayılmış 80'e yakın misyonlarında AID, 1963 yılında 3.625 Amerikalı uzmanı çalıştırmaktaydı. Bu uzmanlar 150 kadar farklı mesleklere mensuptular. A. I. D. 2000'i A. B. D. içinde; 13000'i deniz aşırı ülkelerde olmak üzere, toplam olarak 15.000 kişiyi çalıştırmaktadır.

(9) Robert, Loring Allen, *Economie Warfare*, Public Affairs Presse, (Washington D. C. 1960 s. 129.

(10) *Op Cit.*, *The AID Programe*, s. 5.

(11) *Agency for International Development; the Principles of Foreign Economic Assistance*, U. S. Government Printing Office (Washington D. C. 1963), s. 8.

Ayrıca A.B.D. ki birçok üniversite ve özel araştırma kurumlarıyla işbirliği yapmaktadır. AID Genel Merkezi Lâtin Amerika, Avrupa ve Afrika, Yakın Doğu ve Güney Asya, Uzak Doğu gibi dört büroya ayrılmıştır. AID. nin ABD. bütçesindeki payı %2.5 dur.

Ayrıca Barış için Gıda Programı (Food for Peace) Tarım Bakanlığınca, askerî yardım programı Savunma Bakanlığınca ve Barış Gönüllüleri ayrı bir devlet bakanlığınca yürütülmektedir. İthalât ihracat Bankası da bu alanda ki başka bir kuruluştur.

2 — S. S. C. B. deki durum:

Sovyetler Birliği yardımları örgütlenme bakımından da Amerikan yardımlarından ayrılırlar. Şöyle ki : Amerikan yardımlarında olduğu gibi yardım eden ülkede bir örgüt bulundurulmamakta ve yardımla ilgili projeler bağımsız olarak yönetilmektedir.

A. B. D'nin yardım ettiği ülkelerde örgütler kurup S. S. C. B'nin kurmaması nedeni belkide Amerika'nın ademi merkeziyetçi Rusya'nın merkeziyetçi olması olabilir. Ayrıca Merkezi Plânlama üzerine kurulmuş bir ekonomik yapıya sahip Rusya'nın mahalli örgütler kurup bunlara insiyatif vermesi bazı sakıncalar doğurabilir.

Sovyet yardımlarının koordine edilmesinde rol alan organlar olarak şunlar göze çarpıyor; Çok Taraflı Yardımlar Kurulu (Council of Mutual Assistance) ile Dış Ticaret Bakanlığı ve organları.

Ekonomik yardım programlarının yönetiminde Rusya'nın bir avantajı totaliter devlet oluşudur. Batı da demokrasinin yapısı icabı her kafadan bir ses çıkar. Sovyetler tek ağızdan konuşurlar. Artık herkes bu politikayı ve yardımların amaçlarını destekler. Totaliter ülke kendi yardım stratejisini yıllar öncesinden plânlayabilir. Yıllık harcamanın gözden geçirilmesi, sırasında, insan ve kaynakları değişik durumlarda tahsis edebilir. Totaliter devlet olması aynı zamanda bu yönden bir sakıncadır. Bürokrasi S.S.C.B. de kronik sorundur. Yardım programlarının başarısı büyük ölçüde yüksek kademe yöneticilerinin ihtimamına ve kurmaylık hizmetlerine bağlı olmaktadır ki bu da işleri sürüncemede bırakır. Batılılar Sovyet yardımları genişledikçe ve yayıldıkça Sovyet yönetiminin etkin olmayan davranışlarının görüleceğine inanıyorlar.

IV — YARDIMLARIN HANGİ PROGRAMLAR ALTINDA SUNULDUĞU KREDİ ŞARTLARI VE FAİZ ORANLARI :

1 — A. B. D. yardımlarının hangi programlar altında sunulduğu:

A. B. D. yardım programlarını önce A. I. D. çerçevesinde ele alacağız. Sonra diğer örgütlerin yardım programlarına değineceğiz.

A. I. D. programları üç ana bölümde toplanır :

A — Kalkınma Öduncü (Development Loans)

Bu fonu eski yardım programı yardımcılarında Prof. Chenery şöyle tanımlıyor. «Kalkınma öduncü bir ülkenin alt yapı kuruluşları bakımından önemli olan veya doğrudan gelir getirecek yüksek öncelik arzeden kapital projelerini amaçlar.» (12)

Bu fonun kullanım alanları şunlardır :

- Üretim, enerji, ulaşım, haberleşme, kalkınma bankası kurulması, madencilik, limanlar siloları gibi.
- Sosyal kalkınmayı sağlayacak toplum kalkınması tesisleri kurulması. Örneğin okullar, hastahaneler gibi.
- Teknik yardım içinde kullanılabilir. Kilit noktalardaki elemanlar yetiştirilir. Mühendislik hizmetleri yapılır vs.

B — Kalkınma bağışları ve Teknik İşbirliği :

Dış yardım yasasında buna şöyle değiniliyor : «Dost az gelişmiş ülkelerin ve bölgelerin ekonomik kalkınmalarını hızlandırmak için teknik işbirliği ve kalkınma programıyla insan gücü kaynaklarını geliştirmeğe yardımcı olmak».

Kullanım yerleri :

Bu program gereğince Amerikalı uzman, tekniker, serbest meslek sahibi kişiler ve yöneticiler deniz aşırı ülkelere bu ülkelerin personelini eğitmek için gönderilmektedir. Veya az gelişmiş ülkelerin personeli A. B. D. de yetiştirilmektedir,

C — Destek yardım (Supporting Assistance)

Bu yardım, kalkınma ödünç ve bağışlarının ölçülerine göre karşılamaktan uzak kaldıkları; acele olarak A. B. D. nin ulusal güvenliğini ve dış politika amaçlarını sağlamak için kullanılır (13).

Kullanım yerleri :

- Dost bir ülkenin iç güvenliği ve ortak savunma sistemi için daha büyük katkıda bulunulması.

(12) Ibid., s. 18.

(13) Ibid., s. 20.

- Az gelişmiş ülkelerde ekonomik istikrarın korunması için.
- A. B. D. üslerinin korunması yüzünden mahalli hükümetin karşılaştığı zorlukları halletmekte,
- Amerika'nın meşru çıkarları ile çatışan; ülkelerin bağımsızlığını tehdit eden Sovyet Yardımları'nın bir almaşığı olarak.

Bu yardımla : Kapital projeleri, mal ve hizmetler, mültecilere yardım projeleri, polis ve uluslararası güvenlik faaliyetleri, genel mal ithalâtı finanse edilmektedir.

D — Olağaniüstü Fon (Contingency Fund)

Bu fon ekonomik yardımlar bakımından önceden görülemiyen acele ihtiyaçların karşılanması için kullanılmaktadır. Salgınlar, depremler vs. gibi önceden görülüp maliyeti saptanamayacak ihtiyaçlar için kullanılır. Geride AID. dışında kalan programlar kalıyor.

Bunlar; İhracat ve İthalât Bankası, Barış Gönüllüleri, Barış için Gıda yardımı programlarıdır. Bunlara da kısaca değinelim.

Barış İçin Gıda Programı :

Bu Amerika'nın tarım politikası sonucudur. Tarımla uğraşanların gelirlerinin düşmesini engellemek için asgari fiyatların saptanması ve destekleme alımları yüzünden hükümetin elinde biriken ihtiyaç fazlası tarım ürünlerinin ihraç edilmesi zorunluğu vardır. Bu programla bu ürünler *dost ülkelere*, karşılığı kendi paralarıyla ödenmek üzere, kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesi için verilmektedir.

Barış Gönüllüleri :

İlgili ülkelerin ihtiyaçlarının karşılanması, insan güçlerinin yetiştirilmesi; bu ülkeler halklarının Amerikan halkı tarafından daha iyi anlaşılması; ve bu ülke halklarının Amerikan halklarını daha iyi tanınması için konulmuş bir yardım programı olduğu, bu programa vücut veren yasada ifade edilmektedir.

Bu barış gönüllüleri programının; niteliksiz işgücünün bulunduğu az gelişmiş ülkelere orta derecenin üstündeki nitelikte uzman, tekniker, hemşire, sağlık teknisyeni, öğretmen sağladığı söylen-

mektedir. Fakat örneğin yurdumuzda ki barış gönüllülerinin durumunu ve teknik niteliklerini incelersek bu programın ekonomik dış yardım niteliğini taşımadığını görürüz. Sağladıkları fayda İngilizce öğretiminden ileri geçememektedir. Fakat, belki Genç Afrika ve Asya Cumhuriyetlerin de tekniğin ve bilginin aktarılmasında daha faydalı olabilirler. Bu biraz da ülkenin gelişme seviyesi ile ilgili bir durumdur. Çok doğaldır ki programın diğer amaçlarının gerçekleşmesi her ülke için söz konusu olabilir.

İhracat - İthalât Bankası :

Bu bankanın faaliyetlerinin çoğunun, orta süreli krediler de dahil dış yardım olarak tasvir edilemeyeceği Profesör Chenery tarafından söylenmektedir. Bu banka A. B. D. mallarının ihracı için yabancı özel kişilere ve devletlere kredi açabilir.

2 — S. S. C. B. Yardım Programları :

Sovyet yardımları başlıca şu altı kanaldan az gelişmiş ülkelere sunulmaktadır :

- İki taraflı iktisadî ve teknik yardım andlaşmalarıyla,
- B.M. in teknik yardım fonuna katılma yoluyla,
- İkili kültürel mübadele programlarıyla,
- Sovyetler Birliği Akademisi Programlarıyla,
- Yüksek ve Orta Tahsil Bakanlığı Programlarıyla,
- Sağlık Bakanlığı Programlarıyla.

Bu programlar aracılığı ile sunulan yardımlar bağışlar, krediler ve teknik yardım diye üç ana bölümde toplanabilir. Bunları inceleyecek olursak;

A — Bağışlar :

Bağışlar Sino - Sovyet yardımları içinde dikkate alınmıyacak kadar az bir yer tutar. Bunların az oluşunu Batılılar sakınca saymıyorlar. Bağışlar tanımını icabı belli politika ve ülküyü gerçekleştirmek için geri ödenmesi söz konusu olmaksızın verilen bir hediyedir. Bağışların sakıncası buradadır.

B — Krediler :

Bu yardım çeşidi Sovyet yardımları içinde en çok yer tutanındır. Yardımların stratejisi bölümünde bunun nedenleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Kullanım Yerleri :

1954 — 1962 arasındaki Komünist blok yardımlarının kümülatif tutarının 4/5 i endüstri, enerji, haberleşme ve ulaştırmaya tahsis edilmiştir. Belli projelerin gerçekleştirilmesi için kullanılmışlardır.

Teknik Yardım :

Teknik yardım ikili anlaşmalarla olduğu kadar B. M. aracılığı ile de yürütülmektedir. B. M. kanalıyla yapılan yardımlar sonra ele alınacaktır.

Kullanım yerleri : Sovyet teknik yardımının büyük bir bölümü tesislerin kurulması ile ilgili hizmetlerin karşılığıdır ve bu hizmetlerin bedeli kredi anlaşmalarına dahil edilmektedir. Bundan başka teknik öğretim, personel, yönetici eğitimi şeklinde yardım yapılmaktadır. Ayrıca deniz aşırı ülkelerde eğitim kurumları kurulmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dış ticareti de bir yardım aracı olarak kullandığını belirtmek yerinde olur.

3 — Kredi süreleri, geri ödeme yolları ve faiz oranları karşılaştırılması :

Amerikan yardımlarından; Kalkınma Öduncü'nün (Development Loan) süresi 15 - 40 yıl arasında değişmektedir. On senelik ödemesiz bir dönem var. 1963 ten önce faiz haddi % 5,75 iken 1963 te çıkan kanunla ilk ödemesiz on yıl için % 0,75 geri kalan yıllar için % 2 yapıldı. 1962 yılında ABD. ödünç taahhütlerinin ortalama faizi % 2,6 ve ortalama olgunlaşma dönemi % 29,9 yıl idi. O.E.C.D. raporuna göre 1964 te ise ortalama olgunlaşma dönemi % 33,4 yıl ortalama faiz haddi % 2,5 idi (14). AID kredilerinin hepsi; DLF dışarda kalmak şartıyla hepsi dolar ile geri ödenir.

(14) O. E. C. D. Development Assistance Efforts and Policies, No: 19375, (Paris, 1965), s. 138.

İhtiyaç fazlası maddelerin satışından elde olunan gelirlerin ödenmesi için yapılan antlaşma 40 yıllık bir olgunlaşma dönemine varabilir ve faiz haddi 0,75 altında olabilir. Önemli olan mahalli parayla ödenmesidir. Amerikan yardımlarının % 80 bağlı yardım niteliğindedir. Kredi ve bağış olarak verilen her \$ ın 80 cent'i A. B. D. de harcanır. Eskiden Amerikan yardımları bağlı yardım niteliğinde değildi. Rus yardımlarının hepsi bağlı yardım niteliğindedir.

Sovyet kredilerine gelince; daha ziyade orta vadeli ve uzun vadeli dirler. Faiz oranı % 2,5 veya % 2 dir. ABD. dışındaki Batılı devlet ve kurumların verdiği kredilerin faizlerinden çok düşüktür. Kaldı ki ABD. de 1963 yılında yapılan faiz haddi ayarlaması kendiliğinden olmamıştır. Komünist blokun düşük faizli ve hatta faizsiz kredilerinin varlığı ve bunun Sovyetler Birliğince bir propaganda aracı olarak kullanılması ABD. ni az gelişmiş ülkeler gözünde fırsatçı bir duruma sokmaktaydı. Özellikle Hindistan'a verilen Rus kredilerinden sonra A.B.D. bu 1963 ayarlamasına gitmeği zorunlu buldu. Nedeni ne olursa olsun bu durum az gelişmiş ülkelerin yararına olmuştur. Çünkü bu ülkelerde yatırımlardan elde edilen gelir oranı % 5 i çoğu kere geçmemektedir. Sovyetlerin faiz haddini düşük tutmaları sebepsiz değildir. Zira faiz yardımı bir iş görüşünü vermek içindir, yoksa Sovyet pratiği ve teorisi faizi kabul etmez. Nitekim Sovyetler Birliğinin ilk iktisadî yardım uygulamasında Stalin anlaşmayı imzalayan dış işleri bakanımız Dr. Aras'a «Kredi faizsiz olacak biz faiz almayız» (15) demiştir. Gine Kızıl Çin günümüzde bu faizsiz kredilerin uygulayıcısıdır. Faizi düşük tutmalarına rağmen, faizi bir müessese olarak kabul etmelerinin bir çelişme olduğu söylenebilir. Prof. Aren ise «Faizi kabul etmedikleri dönemde, projelere öncelik verme yönünden Sovyetler'in göstergesiz kaldıklarına» işaret etmektedir.

Ödemeler tesislerin kuruluşunu izleyen yıldan sonra başlar, Sovyetler Birliği yardımlarının niteliği bakımından ağır basan yanı Batılılar'a göre geri ödeme şeklidir. «Sovyet yardımlarının en müthiş bir varlığı borçlu ülkelerin borçlarını kendi paralarıyla ödemelerine izin verme politikasıdır» (16). Mahalli paraların birikmesinden sonra bu fonları Sovyet Rusya o ülkelerin alışılmış ihracat mallarını satın alarak kullanmaktadır. Örneğin Küba'nın Rusya'ya şeker ihracı bu amaçla kullanılmaktadır. Fakat bu yol da başta

(15) «Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Anlatıyor», Yön Dergisi, Yıl 3 sayı 84 6 Kasım 1964) s. 5.

(16) J. Berliner,, Op. Cit., s. 49.

Amerika olmak üzere Batılılar tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Barış için Gıda Yardımında, ve bazı DLF kredilerinde olduğu gibi.

V — YARDIMLARIN SAYISAL DEĞERİ VE COĞRAFİ DAĞILIMI

1 — Çeşitli yardım programlarıyla sunulan yardımların sayısal değeri :

A — Bağışlar :

1959 yılına kadar A.B.D. yardımları çoğunlukla bağış temeline dayanıyordu. 1959 da yardımların 2/3 i bağıştı. Adı geçen yılda dış ekonomik yardım tutarınının 1.8 milyar \$ olduğu göz önünde tutulursa 1,2 milyarı bağış biçimindeydi.

Sovyet yardımlarına gelince bugüne kadar yapılan yardımların % 6 sı bağış niteliğindedir. Görüldüğü gibi bağışlar Rus Yardımları içinde genellikle çok az bir yer tutar.

B — Krediler ve Teknik Yardım :

Amerika'nın kalkınma ödünçleri ve teknik yardımının son yıllardaki durumu şöyledir :

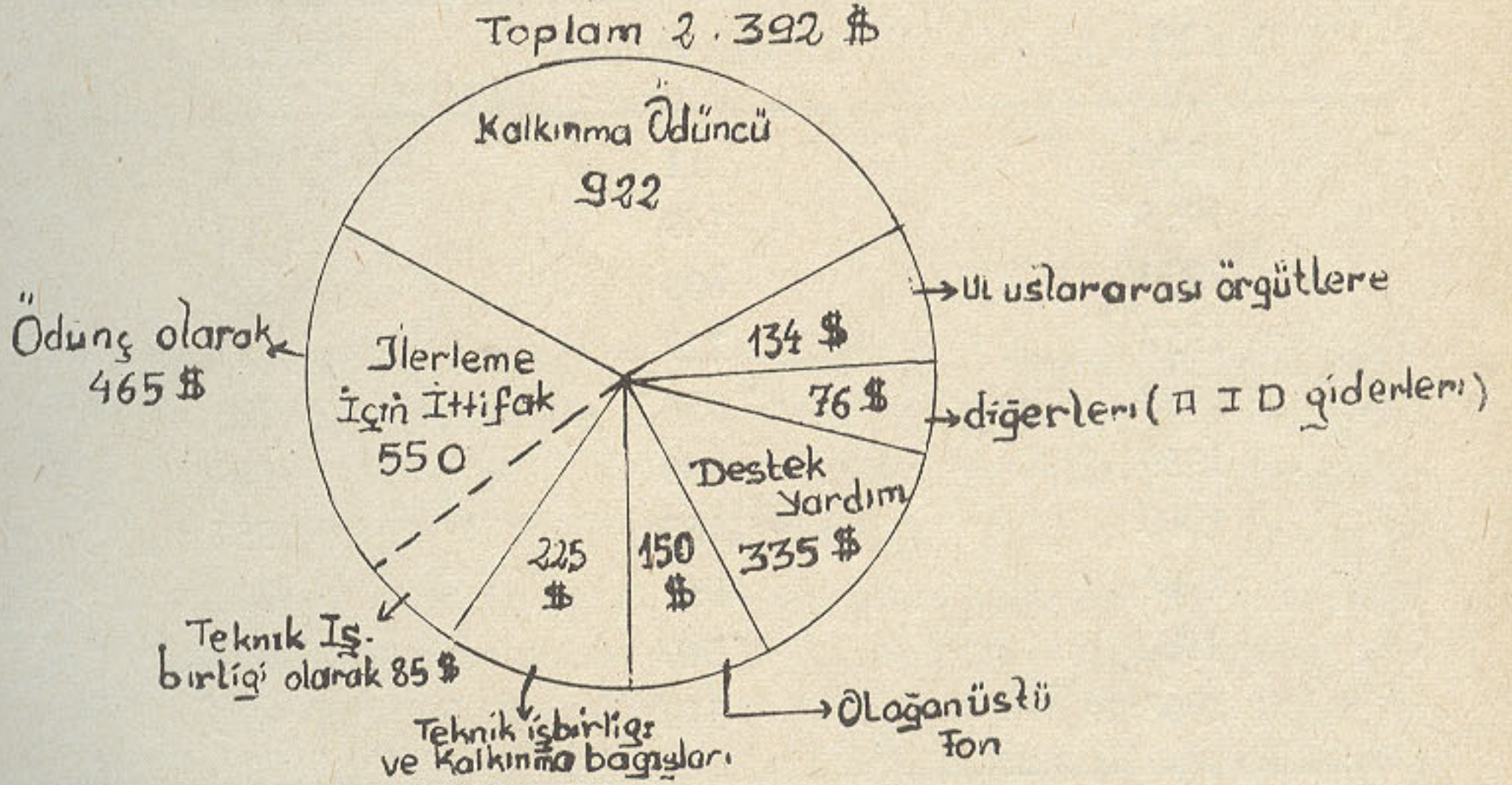
Kalkınma Programları (17) (Milyon Dolar Olarak)

	1963 Taahhütleri	1964 Kullanılabilir Fonlar	1965 Önerilen Programlar
Kalkınma Yardımı	\$ 1.636	\$ 1.606	\$ 1.765
Kalkınma ödünçleri	945	821	960
İlerleme için ittifak ödünçleri	342	472	482
Teknik İşbirliği	230	225	235
İlerleme için ittifak teknik işbirliği	119	88	88

(17) The A. I. D. and Department of Defense, Proposed Mutual Defense and Development Programs FY 1965, (Washington D. C. 1964), s. 19.

1965 yılında Kongre'ye önerilen bütçenin % 3,5 ü AID. ye ayrılmıştı. AID. nin kongreye teklif edilen kendi bütçesinin durumu şöyleydi.

Milyon Dolar Olarak : (18)

Sovyetler Birliği yardımlarına gelince : Aynı veri bolluğuna rastlanılmadığı gibi genel olarak kaynaklarda Komünist Blok yardımlar'ı, tüm olarak Sino-Sovyet Yardımlar'ı başlığı altında ayrılmaksızın verilmektedir. Hernekadar Sino-Sovyet yardımlarının % 10 nun Çin, % 20-25 in Doğu Avrupa ülkeleri; geri kalanının S. S. C. B. tarafından yapıldığı biliniyorsa da kendiliğimize hesaplama yaparak, Rus yardımlarını bloğun diğer üyelerinin yardımlarından ayırma yoluna; gerçeği tam yansıtmıyacağı düşüncesi ile gitmedik. Bu noktaya işaret etmekle yetineceğiz.

(Milyon Dolar Olarak)

Az Gelişmiş Ükelere Yardımların Akışı (19) :

Yıllar	1962	1963
Sino-Sovyet ülkelerinden iki taraflı antlaşmalarla akıtılan yardım	391	425
Çok taraflı antlaşmalarla akıtılan	7	6

(18) Ibid., s. 19.

(19) «The Flow of Assistance to Less Developed Countries» the O. E. C. D. Observer, No: 18. (October 1965) s. 5.

Sino - Sovyet bloğunun 1954 - 1964 arasındaki yardımlarının çeşitli yıllardaki tutarı gine bir O.E.C.D. kaynağına göre şöyledir :

Milyon Dolar Olarak (20)

Y ı l l a r	Kararlaş tır ı l a n	Dağı t ı l a n
1954	11	1
1955	149	3
1956	608	107
1957	227	87
1958	556	205
1959	894	161
1960	1165	957
1961	957	294
1962	507	391
1963	319	425

Buna göre : 1963 yılı sonunda; kümülâtif olarak kararlaş tır ı l a n yardım tutarı 5.393 \$ dağı t ı l a n ise 1.860 \$ dır.

Berliner'e göre 1954 - 57 arasında S. S. C. B. nin dağı t t ı ğ ı yardımlarının kümülâtif tutarı 1227 \$ dır. Bu yardım tutarı ile Rusya o güne kadarki komünist blok yardımlarının % 78 ni sağlamış oluyordu (21).

Sonuç; kredilerde tutar olarak, A. B. D. bir üstünlüğe sahiptir. Teknik yardımlara yetiştirilen yabancı personel ve dışarıya gönderilen uzmanlar açısından bakacak olursak :

Önce şunu belirtmek yerinde olur ki; Sovyet yardımlarının % 5 i proje dışı yardım olup teknik yardım niteliğindedir. 1963 e kadar; az gelişmiş ülkelerden gönderilen 2500 kadar personel S. S. C. B. de eğitilmiştir. 1963 te iki taraflı antlaşmalarla 4730 kişi eğitilmekteydi.

(20) The Flow of Financial Resources., Op. Cit., s. 55.

(21) Joseph Berliner, Op. Cit., s. 33.

Orta Dereceli Tekniker Okullarında Eğitilenler :

Makina imalâtı	631
İnşaat	400
Kimya, Haberleşme	110
Enerji	66
Ziraat, dokuma, maden	3730
Öğretmen	449
	<hr/>
	4730

Ayrıca 1963 te S. S. C. B. de yüksek okul üniversitelerde 2037 yabancı öğrenci eğitilmekteydi. Bunların hepsi S. S. C. B. den ayda 95 ruble burs almaktadır. Bunların öğrenim gördükleri dallar özellikle tıp, kimya, mühendislik ve iktisattır.

Bu açıdan A. B. D. yardımları ele alınırsa Amerika'nın sayısal üstünlüğü hemen göze çarpar. A. B. D. de 1963 malî yılı içinde ortak eğitim programlarıyla 7000 den fazla personel eğitildi. 10 yıllık dönemde bunların kümülâtif tutarı 71.000 ni aşıyordu. Amerika'da, özel vakıflar da bu teknik yardım alanında önemli rol oynayan kuruluşlardır.

Komünist blok teknisyenlerinin az gelişmiş ülkelere dağılışı Aralık 1958 de şöyle idi (22) :

ORTA VE DOĞU AFRİKA	SAYI
B. A. C.	810
Yemen	200
Türkiye	60
Habeşistan	25
İran	10
Yunanistan	5
GÜNEY VE GÜNEY DOĞU ASYA	
Afganistan	600
Hindistan	200

(22) Dr. Baran Tuncer, Op. Cit., s. 51.

Endonezya	265
Burma	120
Kamboçya	50
Seylân	40
Pakistan	5
LÂTİN AMERİKA	
Arjantin	45
BATI AVRUPA	
Yugoslavya	10
Toplam	2800

Bu çizelgedeki veriler yalnız geçmişte; Sovyet yardımlarının başladığı yıllara ait bilgi vermesi yönünden faydalı olabilir. Çünkü günümüzde yalnız Mısır'da Aswan Barajında çalışan Sovyet uzmanlarının sayısı 1500 dür. Teknisyenlerin dağılımında coğrafi değişiklikler olmuş Genç Afrika Asya Cumhuriyetlerine doğru teknisyenler kaymıştır.

A. B. D. Teknisyenleri'nin durumuna gelince; önce Sovyetler Birliğinin teknisyenlerinden daha geniş bir alana yayıldıklarına işaret etmeli. Sayıları sekseni aşan ülkede 13.000 kadar Amerikalı teknisyen bulunmaktadır. A. B. D. teknik yardıma Ruslar'dan çok daha önce başlamıştır. 1959 da 6200 A. B. D. li teknikere karşılık 5000 Sovyet teknikeri az gelişmiş ülkelerde çalışmakta idi.

A. B. D. nin ve Batılı diğer ülkelerin teknik yardımlarının sayısal üstünlüğüne karşılık Sovyet yöneticileri kendi yardımlarının nitelik ve nicelik bakımından üstün olduğunu iddia etmektedirler. Demektedirler ki «teknik yardım ilkemiz; Batılılar'ın kinden çok farklıdır. Onlar kendi personeline iş bulurlar, biz ulusal kadroları yetiştirir yetiştirmeyiz; oradan ayrılırız» (23). S. S. C. B. Teknik yardım amaçlarını Bhila-i deki bir söylevinde o zamanki Başbakan Kruchev şöyle belirtiyor. «Sovyetler Birliği'nin ve diğer sosyalist ülkelerin temennisidir ki bizim teknik ve ekonomik yardımımız bu az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarını ve eski sömürgelerin yeni sömür-

(23) «Soviet yardımları», *Yön Dergisi* yıl 3 sayı: 83 (30 Ekim 1964) s. 12.

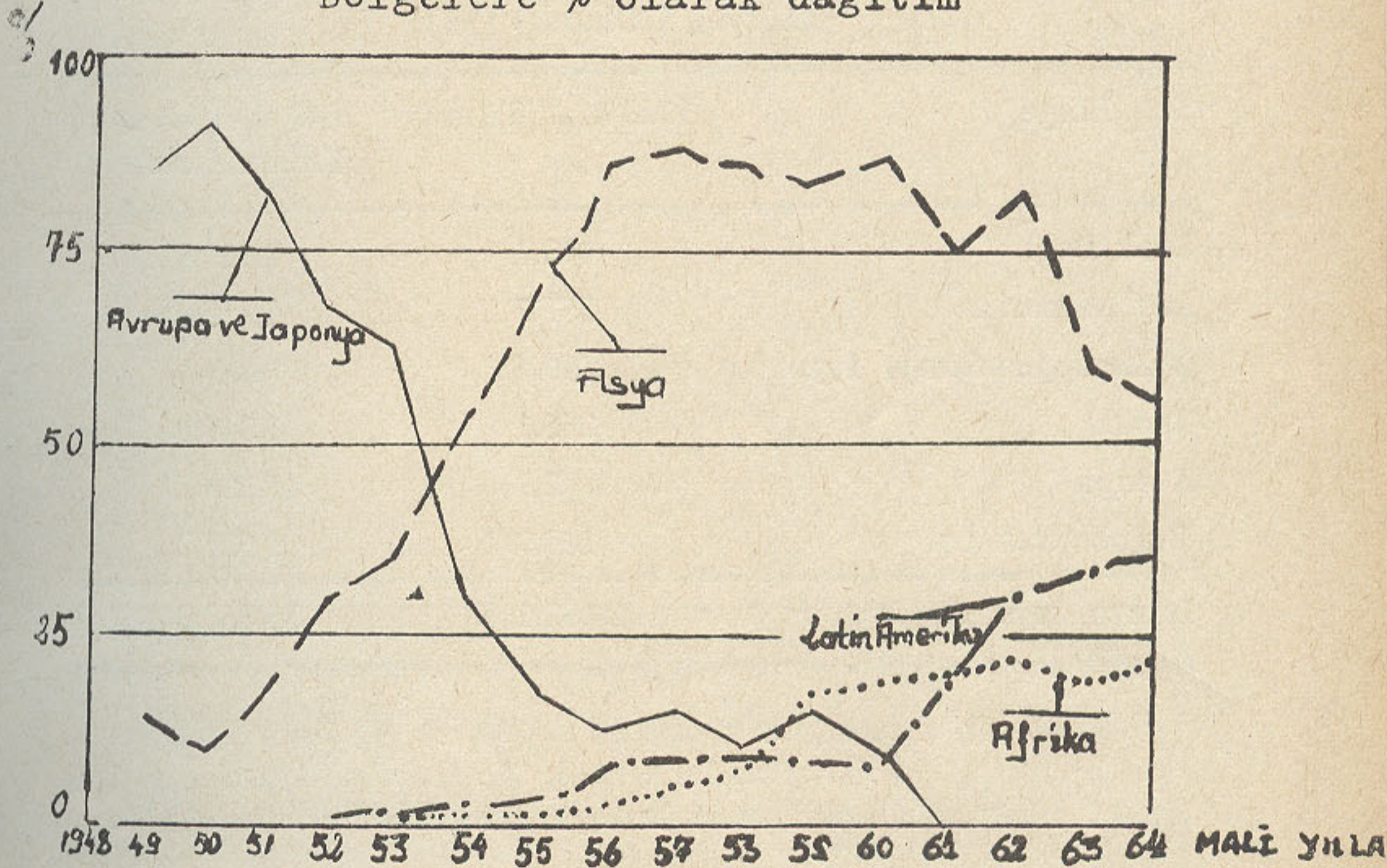
gelerin ulusal bağımsızlıklarını güçlendirsin» (24). Gerçi daha önce belirttiğimiz gibi Sovyetler Birliği yardım ettiği ülkelerde devamlı personel bulundurmamaktadır. Bu bir örgütlenme meselesidir. Diğer taraftan yardım teknik yardım dahi olsa hayri ve insancıl amaçlarla yapılmamakta yardım eden ülke kendi çıkarlarını gözetmektedir. Belki de iddia edilen üstünlük Batı'nın Know-How'u paylaşmak istememesinden, Sovyetlerin iyi niyetlerinden çok Dr. B. Tunçer'in belirttiği gibi «Sovyetler Birliği'nin kendisinin kalkınan bir ülke olması ve elinde bulundurduğu malzeme ve metotların az gelişmiş ülkelere daha çok uyabilmesinden» ileri gelmektedir.

2 — Yardımların Coğrafi Dağılışı :

Coğrafi bakımdan A. B. D. yardımları daha geniş bir alana dağılıyor. Amerikan yardımlarının coğrafi dağılışının yıllar boyunca geçirdiği değişiklikleri alttaki grafik hertürlü açıklamadan daha kesin ve açık olarak anlatmaktadır (25).

Ekonomik Yardım AID ve Önceki Teşkilâtlar

Bölgelere % olarak dağıtım

(24) L. Fitinu, Economically Underdeveloped Countries and West, Progress Publishers (Moskow ?) s. 23.

(25) The Principles of Foreign Economic Assistance, Op. Cit., s. 2.

Bu grafiğin gösterdiği noktalar şunlardır :

1949 - 1954 arasındaki dönemde Avrupa yardımlarının çoğunu alıyor. Avrupa'nın eski kudretini kazanması ve Asya'da Komünizmin yayılmasını önlemek için 1954 lerden sonra Asya'ya doğru yardımlar aktarılıyor. Afrika'daki sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla Afrika 1959 lardan sonra önem kazanıyor. 1960 lar da Lâtin Amerika'ya yardım programlarında Komünist Küba'nın etkilerini önlemek için ağırlık veriliyor.

A. B. D. nin 1948 - 1963 Malî yılları arasında yardımlarının coğrafi dağılışına aşağıdaki çizelge ile işaret edelim. Bu çizilge A. B. D. nin ekonomik yardımlarında tıpkı askerî yardımlarında olduğu gibi komünistlerin yayılma istidadı gösterdikleri alanlara öncelik tanıdığına işaret ediyor.

Dünya Çapında ABD. Yardım Taahhütleri ve Ödünçleri

(Milyon \$ Olarak) (26)

Bölge	1963 Malî Yılında	1948 ve 1963 Malî Yılları Arasında
Uzak Doğu	443.7	7.811.8
Lâtin Amerika	557.7	1.855.8
Yakındoğu - Güney Asya	991.6	7.983.3
Afrika	266.1	1.349.6
Avrupa	2,9	15.236.3
Bu bölgeler dışı	169.9	1.631.2
Dünya - çapında	2.432.1 \$	35.868.0 \$

Sovyetlerin yardımlarının coğrafi dağılışı gösteren çizelge aşağıdadır. Daha çok Sovyetlerin 3. Blok devletlerine yardım ettiğini; Batı'nın askeri paktlarına girmiş az gelişmiş ülkelere ya hiç veya çok az yardım ettiğini göstermektedir :

(26) The AID program, op. cit., s. 44.

Milyon Dolar Olarak (27)

Ülkeler	S. S. C. B.	Diğer Komünist ülkeler	Komünist blok
ASYA	1.694	758	2.452
Hindistan	733	249	982
Endonezya	350	288	638
Nepal	10	44	54
Pakistan	33	—	33
ORTA DOĞU	1021	174	1195
Kıbrıs	—	1	1
İran	—	6	6
Irak	184	34	218
Türkiye	10	7	17
Mısır	633	83	716
Yemen	28	16	44
AFRİKA	458	244	682
Habeşistan	102	12	114
Gana	109	87	196
Gine	78	47	125
Mali	44	54	98
Fas	17	—	17
Somali	57	6	63
GÜNEY AMERİKA	400	237	637
Arjantin	100	4	104
Bolivya	2	—	2
Brezilya	58	16	74
AVRUPA	76	40	116
İzlanda	3	2	5
Yugoslavya	73	38	111
Toplam	3649	1433	5082

NOT : 1954 - 62 dönemini kapsamaktadır.

Çizelgelerden çıkan sonuç; A. B. D. nin yardımlarda Sayısal üstünlüğü elinde tuttuğu anlaşılmaktadır. Kümülatif toplamı 35 milyarı aşan A. B. D. Yardımları'na karşılık Bütün Sovyet Bloğu kredi-

lerinin kümülâtif toplamı 5 milyar Dolar civarındadır. Ve bunun hepsi ödenmemiştir. Ne var ki, A. B. D. yardımlarının 15 milyarının Avrupa ülkelerine gitmiş olduğu unutulmamalıdır.

Gerçi S. S. C. B. nin yardımları çok azdır, fakat belli ülkeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin 1961 den beri Küba A. B. D. yardımını alamamaktadır. Hindistan'ın üçüncü beş yıllık plânındaki 1961 - 66 yılları arasında yapılan yatırımların % 12 si, B. A. C. nin 1958 den itibaren 1962 yılına dek plânının ve dış finansmanının % 15,i S. S. C. B. ce karşılanmıştır. Görüldüğü gibi bunlar Nörtralist Blok devletleridir.

VI — ULUSLARARASI ÖRGÜTLER ARACILIĞI İLE YAPILAN YARDIMLARI

S. S. C. B. nin ve bloğun diğer ülkelerinin B. M. teknik ve malî yardımlarına katkıda bulunmaya nasıl başladıklarını daha önceki açıklamalarda anlatmaya çalışmıştık. Onun için o noktaya dönmeden; S. S. C. B. nin B. M. yardım örgütlerine 1953 de katkıda bulunmaya başladığını anmakla yetineceğim.

S. S. C. B. üye olduğu B. M. örgütler şunlardır :

IMF, IBRD, GATT, ILO, UNESCO, WHO, bunların başlıcalarıdır. Fakat OECD raporu hiçbir Sino - Sovyet ülkesinin yukarıdaki teşekküllerden IBRD'ye üye olmadığını bildiriyor. Rusya aşağıdaki istatistiklerden de görüleceği gibi; B. M. ve onun organları olan çok taraflı örgütler aracılığı ile yardım da bulunmağı pek benimsemiştir. Oysa B. M. in yapısını yardımların objektifliğinin korunması bakımından en uygun buluyordu. Bu bir dış yardım stratejisi meselesidir. Büyük bir çelişmeye işaret etmez. Kaldı ki gerçekten yaptığı katkılarla B. M.'in en büyük malî destekçisi olan A. B. D.'inin de; katkıları; dış yardımları yanında çok küçük kalmaktadır.

B. M. teknik ve yardımına ve destek örgütlerine 1962 de net resmi katkılar (28).

Ülkeler	UNEPTA	UNTA	UNES.	UNICEF	UNWRA	UNHCR	UNFC	Diğer	Toplam
A. B. D.	25.810	3.500	16.729	8.603	12.715	600	5.000	28.000	100.957
Sino-Sovyet ülkeleri	2.561	2.000	1.419	1.408	—	—	—	—	7.028

1963 yılındaki katkılar

A. B. D.	18.208	4.422	10.397	7.990	29.235	500	3.000	43.000	116.754
Sino-Sovyet ülkeleri	2.369	2.279	1.067	561	—	—	—	—	6.276

NOT : '000 ABD. Doları olarak.

İki yıllık rakamların gösterdiği sonuç şu ki; A. B. D' nin katkıları artarken Sino - Sovyet ülkelerinin katkıları azalmıştır.

2 — W. Fulbright ve O. Lange'nin Düşüncelerindeki Benzerlik :

1961 de Mısır'da verdiği konferanslar (29) sırasında Oscar Lange'nin ileri sürdüğü; dış yardımların çok taraflı kuruluşlar aracılığı ile yapılması görüşü şöyle özetlenebilir :

Sovyetler Birliği'nin ve diğer sosyalist ülkelerin yardımlarının başlaması kapitalist devletlerin ve özel yatırım gurublarının yatırım politikalarının değişmesine sebep oldu. Bu devletleri, bu grupları eski tip ve belli genişlikteki sömürgeci yatırımlardan vazgeçirip bu yeni ülkelerin endüstriyel potansiyelini arttırmayı sağlayacak yatırımlara zorladı. Bir süreden beri Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkeleri Birleşmiş Milletlerin bir teşekkül kurarak bu ülkelerdeki kalkınma projelerini finanse etmesini istiyor. Burada Prof. Lange radikal bir fikir ileri sürerek bu teşebbüsün başarıya ulaşip geniş ölçüde kaynakların tahsis edilebilmesi için silâsızlanma bütün devletlerce kabul edilmeli ve bütçelerde bu yoldan elde edilen tasarruflar uluslararası kalkınma amacı için kullanılmalıdır. Fakat

(28) The flow of financial resources, op. cit., s. 156 - 157.

(29) Oskar Lange, Economic Development, Planning and International Cooperation, Central Bank of Egypt (Cairo 1961) s. 24.

hemen arkasından; diğer komünist ülkeler yetkilileri gibi BM. lerin bu alanda oynayabileceği büyük role rağmen halen emperyalistlerin ve sömürgeci güçlerin etkisi altında olmasından yakınmaktadır.

A. B. D.'de William Fulbright'da A. B. D. dış yardımlarının çok taraflı örgütler aracılığı ile yapılmasını öteden beri önermektedir.

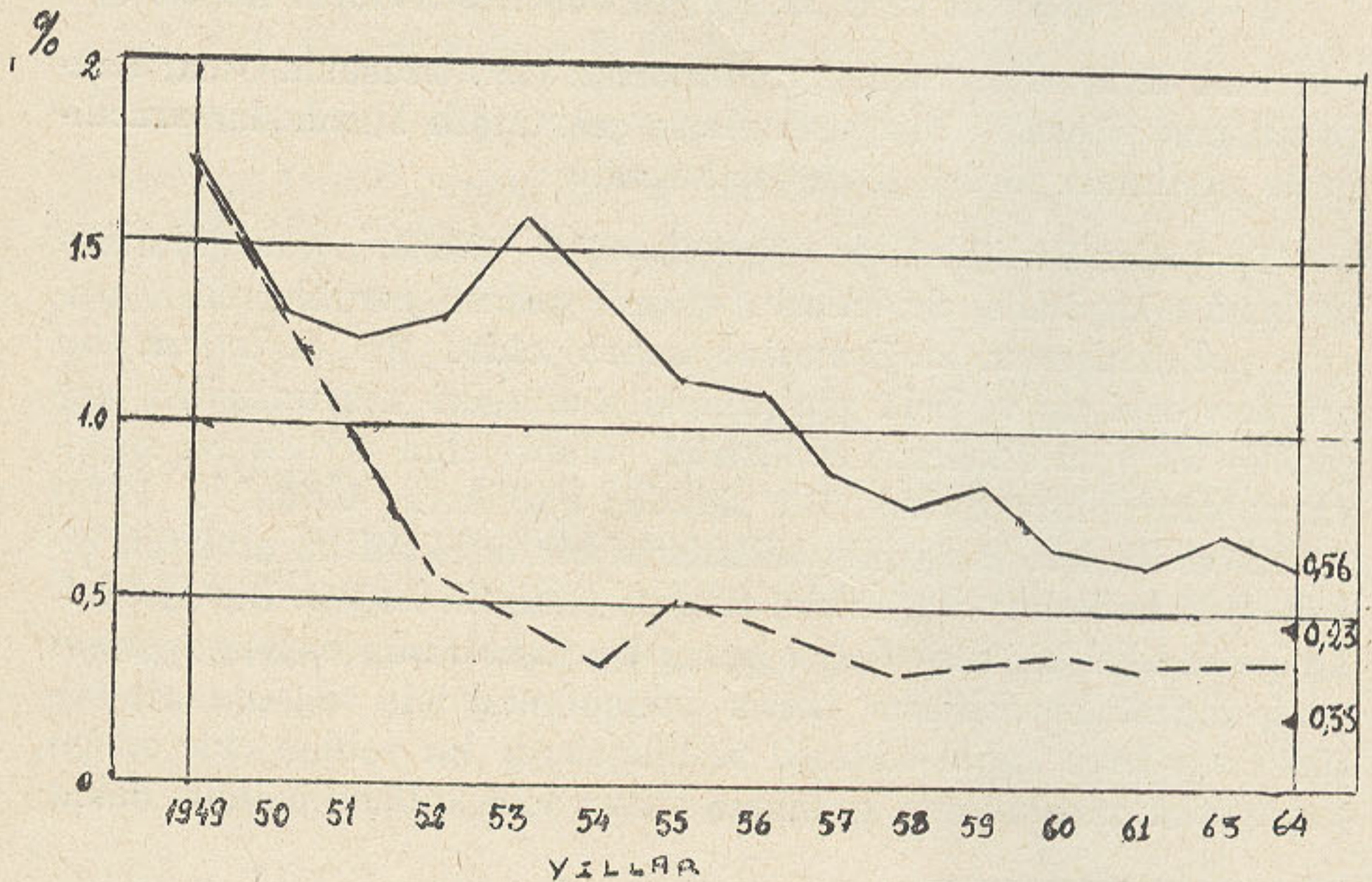
İki blokta var olan bu fikirlere az gelişmiş ülkelerin de temenisi eklenince ilerde dış yardımların çok taraflı örgütler aracılığı ile yapılabileceği olasılığını gözden uzak tutmamak gerekiyor. Düşüncelerden çıkan sonuç budur.

VII — YARDIMLARIN HER İKİ EKONOMİYE YÜKLEDİĞİ YÜK

1 — Yardımların G. S. M. H. ya Oranı :

A.B.D. yardımlarının G. S.M.H. oranı yıllar boyunca şöyle bir seyir takip etmiştir.

Dış yardım yasası harcamalarının A.B.D. G S. M. H. nın yüzdesi olarak gösterilmesi (30).

(30) Proposed Mutual Programs: Op. Cit., s. 4.

Geçmiş 15 yıl içinde A.B.D. de, G.S.M.H. ya oranla dış yardımlar keskin bir şekilde düşmüştür 1949 malî yılında Marshall Plânı'nın başladığı sıra da, yardımların G.S.M.H. ya oranı %2 kadarken 1964 Malî yılında %0,56 düşmüştür ki, Askerî yardımları dışarda tutarsak ekonomik yardımların G. S. M. H. oranı %0,35 kadardır.

2 — Sovyetler Birliği Yardımları'na Geline :

Sovyet yardımlarının gelişmesinin izlenmesi ve geleceği üzerindeki düşünceler çok doğaldır ki; S. S. C. B. nin G. S. M. H. ve onun artış hızına bağlıdır. Bu alanda araştırmalar yapan J. Berliner «yardımların kredi programı altında dağıtılan bölümü, 1957 de tüketim harcamalarının %1 nin 1/10 ne, Savunma masraflarının %1 nin yarısına eşitti.» demektedir. 1958 yılındaki bütçesinde yer alan Sovyet Savunma Masraflarının mutlak rakkam olarak 96.3 milyar ruble olduğu bilinmektedir. (31) Gine Berliner'e göre «S.S.C.B. nin mutlak rakkam olarak A.B.D. yardımları genişliğinde bir yardıma girişmesi halinde Savunma giderlerinin %5'i, Tüketim harcamalarının %1 i kadar bir tutarı; yardım olarak dağıtması gerekirdi.»

1957 de S. S. C. B. nin dağıttığı ekonomik yardım; Millî Gelirindeki artışın %1-2 si kadardır. A. B. D. genişliğinde yardım dağıtsaydı Sovyet Millî Hasılası'ndaki artışın % 12 sini yardım olarak vermesi gerekirdi. Sovyetler; sanayi projelerinin finansmanına yöneldiklerinden yükü Sovyet Makine üretimi sektörü taşımaktadır, yardım programlarıyla 1957 de ihraç edilen makineler, toplam Sovyet Makine Üretimi'nin % 1-4 ne eşitti. Eğer A. B. D. ninkine eşit bir kredi hacmi açsaydı Sovyetler Birliği Makine üretimi yıllık artışının %17-35 ni az gelişmiş ülkeler talep edecekti. Berliner'e göre S. S. C. B.; A. B. D. yardım programı genişliğinde bir yardım programını büyük fedakârlıklara katlanmadan taşıyabilir. Eğer yardım talepleri belli endüstriler üzerinde toplanırsa Sovyetler bu talepleri tatmin edemeyebilir. Fakat herhalde aynı sorunun her yardım veren ülke için söz konusu olabileceğini unutmamak gerekir.

A. B. D. yardımlarının Federal Bütçe içindeki payına gelince; bunda da hızlı bir düşüş görülmektedir. 1949 Malî yılında bütçenin %11,5 dış yardıma tahsis edilmişken 1963 Malî yılında %2,2 i dış yardıma tahsis ediliyordu. Sovyetlerde ise bu oran çok daha düşüktür.

(31) V. Lavrov, The Soviet Budget, Foreign Languages Publishing House, (Moscow 1959) s. 24.

Dış Ticaret ve İstihdam Bakımından :

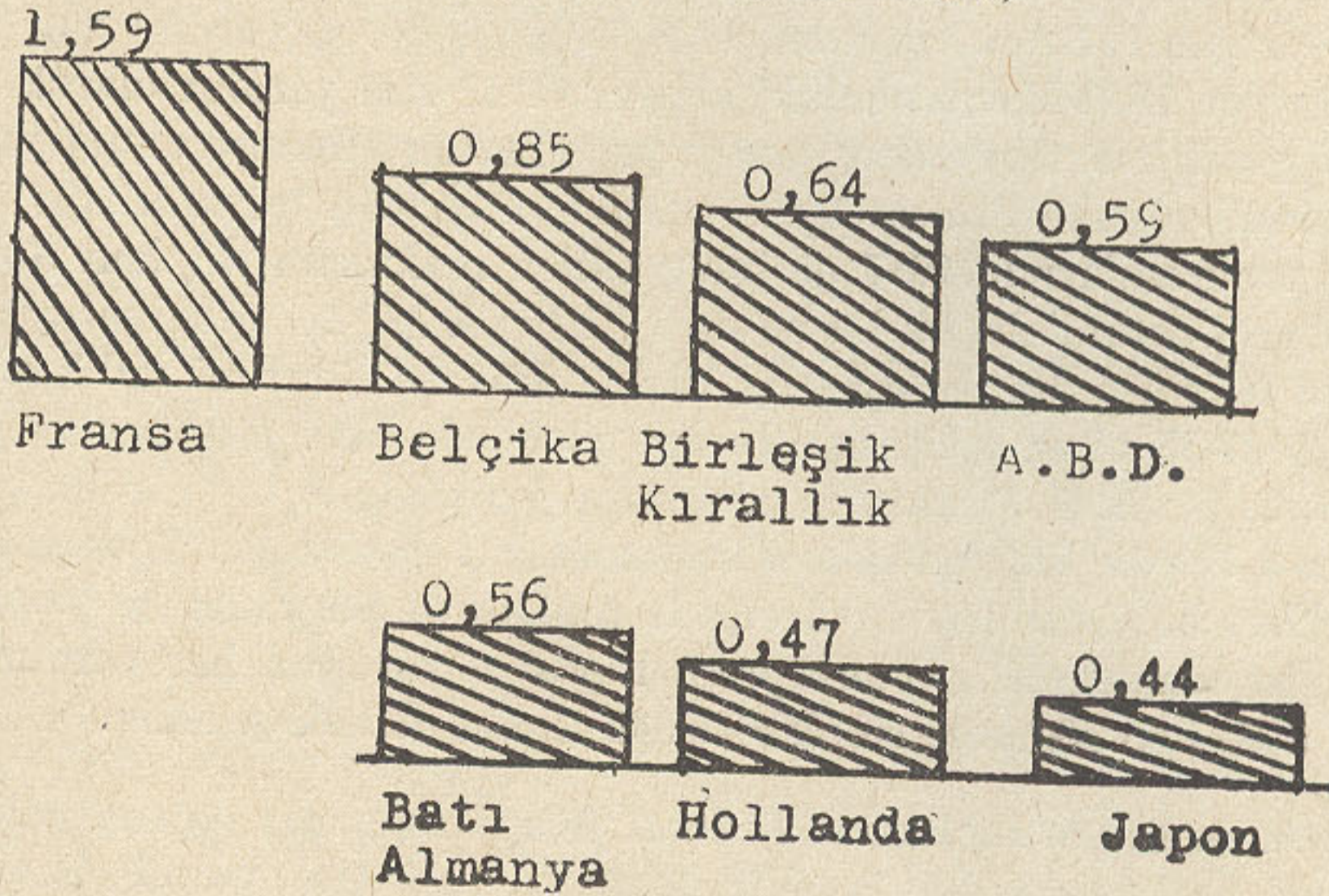
Dış yardım A.B.D. ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. A. B. D. ihracatının % 12 si AID programı ile finanse edilmektedir. Çünkü yardımların % 80'i A.B.D. içinde harcanacak şekilde verilmektedir. Bu ihracatın % 12 sinin finansmanı Amerikan Özel Sektörü'nde 700.000 kişinin istihdam olanağını vermektedir. Fakat bunun da çok büyük bir rakam olduğu sanılmamalıdır. A.B.D. de millî gelirinin % 5-6 kadarı dış ticaretten elde edilmektedir. Amerikada çalışan nüfus 70 milyonun üstündedir.

Gine Rusyanın dış ticareti 1952 den 1960'a 3 kat artmışsa da halen Rusya G.S.M.H. nin % 1-2 si kadarını dış ticaretten elde etmektedir. Bu yüzden de yardımların Rusya'ya büyük bir faydası yoktur.

Diğer ülkelerin yardımlarının G. S. M. H. larına oranları aşağıda gösterilmiştir. A.B.D. yi geçen ülkelerin sömürgelerine yardım eden eski sömürge imparatorlukları sahibi devletler olduğu görülmektedir Bunlar, eski sömürgeleriyle bağlarının kopmamasını istediklerinden bu yolu tutmuşlardır.

Millî hasılaya oranla ekonomik yardım.

(Kaynak : The Story of AID by the A.I.D.)

VIII — YARDIMLARIN STRATEJİSİ

1 — İki Devletin Yardımlarına Hakim Genel İlkeler :

Bunlar özellikle A.B.D. için önem arz ediyor. A. B. D. yardımlarının ilkelerini şöyle ortaya koyuyor:

Üç temel ilke, ülkelerin alacağı yardımların tayininde önemli rol oynar:

a) Ülkenin ekonomik ve Sosyal Kalkınmasını hızlandırmasında - iç ve dış - bütün kaynakları kullanabilme etkinliği. Kısacası «kendi kendine yardım» (self help) derecesi. A. B. D. yetkilileri «Tanrı ancak kendi kendine yardım edenlere yardım eder» atasözü ilke edindiklerini belirtmektedirler.

b) A. B. D. bakımından ülkenin ekonomik kalkınmasının idamesi veya hızlandırılmasının önemi.

c) Uygun şekildeki diğer dış kaynakları, ülkenin kullanma olanağı.

A. B. D. ilkelerini açıkça ortaya koymak zorundadır. Çünkü git-tikçe çoğalan yardım taleplerini oldukça kıt fonlarla karşılamak durumundadır. S. S. C. B. ise henüz çok sınırlı ölçüde yardım yapmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde Komünist Blok yardımına karşı bugün bile bir çekingenlik vardır. Onun için S. S. C. B. yetkilileri «Bize nasıl yardım edebileceğimizi ve ne göndermemizi istediğinizi, bizim ekonomik kapasitemizi göz önünde bulundurarak söyleyin.» (32) demektedirler. Ruslar'ın koşulu budur.

2 — Devlet Sektörüne mi yoksa Özel Sektöre mi yöneldiği?

A. B. D. genellikle kredilerini devlete vermekle beraber, Özel Sektör'ün kalkınmada sorumluluk taşımamasını istemektedir. Elbetteki kendi yapısı icabı A.B.D. az gelişmiş ülkelerde özel sektöre dayanan bir kalkınmayı yeğinler. Bu doğal bir sonuçtur. Amerikalılara göre hızla büyüyen bir ekonomiyi hükümet tek başına yaratamaz. Teşebbüs insiyatifi gereklidir. O yüzden özel teşebbüse de yardım eder. Hatta az gelişmiş ülkelerde yabancı özel teşebbüs ve sermayenin kalkınmada görev almasını destekler.

Sovyetler ise tam bunun aksi; Devlet Sektörü'ne kredi açarlar ve az gelişmiş ülkelerin kalkınmasının devlet eliyle yürütülmesini isterler. Ve bunun olumlu sonuçlar verdiğine inanırlar. Bu iki görüşün çatışmasının nedeni ideolojiktir bunu kaydetmekle yetinelim. Yapılmak istenen şu: bir ülke yardımlarla özel teşebbüsün diğeri devletçiliğin az gelişmiş ülkelerde temellerini atmaya çalışıyor.

3 — Yardımlardan Devletlerin Neler Beklediği :

(32) «Soviet Strategy in Under developed Countries» Op. Cit., s. 4.

Acaba yardımların varlığı ile devletlerin güttükleri politikalar arasında bir tutarlılık var mı?

S. S. C. B. nin amacı olan Komünist Dünya görüşü ile yardımların varlığı çatışmaz mı? Örneğin Asya'da, Kızıl Çin hızla kalkınsa; Hindistan başarısızlığa uğrasa bunun komünizmin yayılma şansını, artıracığı gayet kesindir. Durum bu iken S. S.C.B. neden Hindistan'ın, Endonezya'nın kalkınmasını desteklemektedir? A. B. D. ise Avrupa'nın kalkınmasında olduğu gibi hem pazarlarını kaybedecek, hem de önceleri yardım edip kalkındırdığı ülkelerin Fransa gibi hem ekonomik hem politik bir rakip olarak karşısına dikilmiyeceğinden emin olabilir mi? Elbette ki hayır.

A. B. D. de az gelişmiş ülkelere tıpkı S. S. C. B. gibi kendi çıkarları için yardım etmektedir. Bilmektedir ki Komünizmin bu ülkelerde yayılmasını önlemek, ancak ekonomik ve sosyal yapılarının geliştirilmesi ile olacaktır. Zirâ iktisadî sistemler toplumlar için bir amaç değil toplumun istemlerini gerçekleştirdiği sürece kullanılan bir araçtır. Niha-i çöküşü (Collapse) önlemek için yalnız gelişmiş ülkeler içinde sosyal adaleti gerçekleştirmek yetmez, toplumlar arasında da bu açıdan bir uyum sağlanmalıdır. İşte A.B.D. iktisadî yardımlarını bu amaçla az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarına biçim vermekte kullanmaktadır.

Bu durum, S. S. C. B. nin eli kolu bağlı durmaması ve az gelişmiş ülkelere yardım etmesi için yeterli bir nedendir. Ama bunun da ötesinde bir amaç vardır. Tarihi gelişmenin kendi yanlarında olduğuna inanan Sovyet önderleri ta Lenin'den beri niha-i zafere inanmaktadırlar. Millî Kurtuluş hareketlerinin desteklendiği dönem, II ci Dünya Savaşından sonra sömürgeciliğin tasfiye edilmesiyle sona ermiştir. Artık bağımsızlıklarına kavuşan genç devletlerin hızla endüstriyalize olunmasına çalışmaktadırlar. Çünkü endüstrilizasyon geleneksel komünist hareketlerinin çekirdeği ploteryayı hazırlamaktadır. «S. S. C. B. ne göre sanayileşme, proleteryanın kuvvetlenmesi, ihtilâlcî davranışlarla eş anlamdadır» (33). Kısa dönemde az gelişmiş ülkelerin Batı'nın nüfuzu altına düşmemesine çalışırken uzun dönemde kazanacaklarından komünist taktisyenleri emindirler.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra az gelişmiş ülkelere yapılan Sovyet yardımlarının sanayi üzerinde toplandığını belirtmek gerek-

(33) J. Berliner, op. cit., s. 50.

sizdir. Gerçekten Sino-Sovyet yardımlarının 4/5 ü endüstri üzerinde toplanmıştır. Açıklamalara; faydalı olur kaygısı ile S.S.C.B. tarafından az gelişmiş ülkelerde 500 Sanayi kuruluşun yapımının taahhüt edildiğini belirtelim. 1963 yılı sonuna dek 130 u bitirilmiştir. Kuruluşların sanayi dalları arasındaki dağılımı şöyledir (34) :

Metaliürji	31
Makine ve Donatım	30
Kimya	20
İnşaat malzemesi	20
Hafif gıda sanayii	43
Elektrik santrali	20

S. S. C. B. nin bu çabalarına «Genç Afrika ve Asya Cumhuriyetlerinde 400 kadar Endüstriyel işletme ve işyeri meydana getirerek» diğer Sino-Sovyet ülkeleri de katılmaktadır (35). Fakat bütün bunlardan, tarım sektörüne Sovyetler Birliği hiç yardım etmiyor anlamı çıkarılmamalıdır. Irakta sulama yollarının ıslahı, Somalide tahıl ve pamuk çiftliklerinin örgütlenmesi ve Endonezya'da makineli pirinç ziraatı gibi projelere girişmişlerdir. Fakat tarım ana hedef değildir. Belki de sanayiye öncelik vermeleri Sovyetlerin art niyetlerinin sonucu değil fakat kendi kalkınma süreçlerinin neticesidir.

A. B. D. nin yardımlarının durumu; Amerika kapital birikimine önem vermekle beraber bunun her iki sektörde dengeli bir şekilde yürütülmesine çalışmaktadır. Bu noktayı kredilerini tahsis ederken, teknik yardım programlarını yönetirken unutmamaktadır. Örneğin A. I. D. ve Ziraat Bankası tarımda kontrollü krediyi ülkemizde yerleştirmek için ortak çalışmalar yapmaktadırlar. Yurdumuzda, A. B. D. de eğitilmiş en büyük personel kadrosu Tarım Bakanlığı bünyesinde. Gine ülkemizde sanayileşmenin doğurduğu sorunların örneğin hızlı şehirleşmenin sonucu olan gecekondu sorununun ve diğerlerinin çözümlenmesinde; öncelik tanınmasını A.I.D. Türkiye Misyonu yöneticileri önermektedirler (36). Çünkü sanayileşme ve onun doğurduğu şehirleşme ile ortaya çıkan sınıf farklarını sosyal adaletin kabul edebileceği seviyeye indirmek Batı'nın sosyal politikasıdır. A.B.D. dengeli bir kalkınmayı istemektedir. Ve A.B.D. nin Avrupa'ya Marshall yardımlarının akıtılması sırasında ve sonucun-

(34) «Çin - Sovyet bloku Ekonomik yardımlarının coğrafi dağılışı şekilleri ödeme şartları.» I. K. A. Günlük İktisadi ticarî bülten 12/2/1962 s. 3.

(35) L. Fitinu, Op. Cit., s. 41.

(36) H. Van Dyke, «A New Dimension In Foreign Assistance» I. Ü. İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Konferansları 7. seri Yıl 1961, (İstanbul 1963) s. 54.

da Avrupa'da karşılaştığı durumla; bugün az gelişmiş ülkelere karşı güttüğü yardım politikası farklı olmaktadır. Örneğin Genç Afrika Ülkelerinden Nigerya'da yardımın % 40 dan çoğu eğitim amaçları için kullanılmaktadır.

Aslında her iki devlet bu hedefler dışına ihtiyaç duydukça çıkmaktadırlar. Örneğin Rusya Kabil sokaklarının döşenmesini Afganistan'a yardım programı içinde gerçekleştirmiştir. Bunun kalkınmaya bir etkisinin olmadığı kesindir.

5 — Yardımların Siyasal İlişkileri:

Ruslar'ın yardım programlarının propagandasını yaparlarken; özellikle üzerinde durdukları nokta: yardımlarının verilmesinde bir art niyetin rol oynamadığını ısrarla belirtmeleridir. Yardımları ülkelere askerî paktlara katılmaları veya askerî üsler sağlamak için vermediklerini ısrarla belirtmektedirler. A.B.D. ninse; yardım ettiği çoğu ülkede-özellikle Sino-Sovyet Bloğu'nu çeviren ülkelerde -üsleri vardır ve bunların bir çoğu; Batı askerî paktlarının üyesidirler. Gine ABD. özel sektöre önem verilmesini istemektedir. Oysaki Genç Cumhuriyetler yeni kazandıkları bağımsızlıklarından ötürü gururludurlar. Bu noktada Batı daha ölçülü davranmakla zorunludur. Fakat özellikle J. Berliner bu duruma işaret etmekle beraber, Sovyet yardımlarının daha uzun süre böyle bir bağ ile bağlı olmaksızın verilmesinin olanaksız olduğunu söylemektedir. Ve demektedir ki ilerde Rusya ilgisinin çekilebilmesi için kendi lehinde davranmalarını devletlerden isteyecektir. Örnek olarak dış politikasından tatmin olmadığı Yugoslavya'ya yardımın kesilmesi gösterilmektedir. Batılılara göre Sovyet yardımlarının politik çıkarları sağlamada kullanılması için vakit erken olup yardımlar henüz az gelişmiş ülkelere sığınma çabasıdadır. Ayrıca Rusya'nın ekonomik yardım taktiklerinden biri de yardımları verirken bu ülkelerdeki komünist partileri yararına tavizler kopartmağa çalışmamasıdır. Örneğin Irak'taki durum. Geçenlerde ölen General Arif, yönetimi eline geçirir geçirmez; Irak'ta bir Komünist avı başlamış; Doğu Bloğu teknisyenleri ülkeden çıkartılmışlardı. Fakat ertesi yıl Rusya yeniden Irak'a yardıma başlamıştır.

IX — TÜRKİYE'NİN DURUMU

Türkiye; A. B. D. ve S. S. C. B. yardımları yönünden özellik taşıyan bir ülkedir. Şöyle ki: S. S. C. B. den ilk yardım alan ülke Türkiye dir. İnönü ve Aras'ın Moskovayı ziyaretleri sırasında «10 milyon £ lik 15 yıl süreli bir yardım antlaşması imzalanmıştı»

(37). Ruslar iki dünya savaşı arasında Kayseri, Nazilli dokuma fabrikalarını kurmuşlar ve bunların ödenmesi mal ihracı ile olmuş faiz alınmamıştı. Ayrıca 5 yıllık sanayi yatırım plânımızın hazırlanması çalışmalarına Sovyet teknisyenleri de katılmıştı. İkinci Dünya Savaşı sonundaki Rus talepleri yüzünden iki ülkenin arası açıldı. Türkiye bütünlüğünü koruma yolunu Batı'nın askeri ittifaklarına katılmada gördü. 1950 - 60 arasında bu alandaki tek teşebbüs Çayır Ova Cam Fabrikası'nın Ruslarca kurulması oldu. Faiz haddi % 2,5 idi 1957 de Türkiye'de cam monopolünü elinde tutan İş Bankası ile imzalanmış özel bir sözleşme sonucu teknik personel Rusya ve Türkiye'de eğitilecek ayrıca bir cam fabrikası projesi gerçekleştirilecekti. Böylesine ilişkilerin gergin olduğu bir dönemde bu projenin Ruslarca gerçekleştirilmesinin iki nedeni vardır:

— Batı cam tröstleri Türk pazarını yitirmemeyi istediklerinden cam fabrikası kurmaya yanaşmamışlardır.

— O zamanki İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanı'nın 1920 lerden beri Sovyet Rusya'yı yakından tanımış olan Tefvik Rüştü Aras olmasıdır.

1960 yılı içinde eski Başbakan Menderes'in Rusya'ya gideceği haberi, eskisi dek doyurucu olmıyan A.B.D. yardımları yanında, Sovyetler Birliği'nden ekonomik yardım alınması için ilk adımın atılması biçiminde yorumlandı. Bu görüş mübalağalı da olabilir. Ekonomik yardımlara varılabilmesi için daha önce politik ortamın hazırlanması gerekir. Bu politik ortam aşağıda işaret edeceğimiz gibi Türkiye'ye Sovyetlerin yardım etmeleri konusunda bugün bile pek gerçekleşmemiştir.

Bir Sovyet firması gine 1960 tan sonra özel bir sözleşme gereğince Sümerbank'ın Beykoz kundura ve deri eşya fabrikasının tevsi işini yürütmüştür. Hemen kaydetmek gerekir ki bu iki fabrikanın kurulmasının ekonomik yardımlar içinde düşünülmesi pek doğru olmaz. Girişilen işler Sovyetler Birliği'ndense Çekoslavak'ya ve Polon'ya gibi doğu Avrupa ülkeleri tarafından daha çok sayıda projenin gerçekleştirildiğini göstermektedir. Örneğin Bozyük, Yarımcı Seramik fabrikaları Çekoslovaklar; Tarsus Dokuma Boyaları Fabrikası Polonyalılar tarafından kurulmuştur. Bunlar da özel sözleşmeler gereğince yapılmış işlerdir. İktisadî ilişkilerin yönünün gösterilmesi bakımından kaydedilmişlerdir.

(37) «Atatürk'ün Dışişleri Bakanı anlatıyor» op. cit., s. 12.

Kıbrıs buhranının yeniden su yüzüne çıkmasından sonra Sovyetlerin ekonomik yardımları söz konusu edildi. Siyasî ortamın hazırlanması gayretlerini yürüten partinin iktidarı yitirmesi bu alandaki çabaları aksattı. Örneğin kültür anlaşmasının imzalanmasından bile kaçınıldı. Fakat daha önce hükümetimizce sunulup Sovyetler Birliği'nce kabul edilen 7 işletme projesinin gerçekleştirilmesi yolundaki çalışmalar devam etmektedir. Bir Türk teknik heyeti Rusya'da temaslar yapmaktadır. Bu yedi proje şunlardır: Demir Çelik; Asit Sulfirik, Lif levha, Votka, Empirme cam, Aleminyum, fabrikalarıyla bir Rafineridir. Bu konudaki çalışmalar başlangıçtadır. Hükümetimiz ve Dış İşleri Bakanlığı bunun; yardım biçiminde olmadığını söyleyerek, iki tarafın üzerinde uzlaştıkları bir iş sözleşmesi olarak düşünülmesini istiyor. Ödeme iki taraflı mal andlaşmalarıyla; Türkiyenin mal ihracı suretiyle olacaktır. Kaba bir hesap tahmini ile projelerin tutarı yarım milyar \$ a yaklaşmaktadır. Türkiyenin mal ihracı olanakları göz önünde tutulunca bedellerinin ödenmesi bu projelerin gerçekleştirilme süresini açacağı kısa vadeli kredi durumuna yol açacağı söylenebilir. Teknik proje ve personelin eğitilmesini sağlayacak teknik yardım; bu projelerle de söz konusu olacaktır.

Sonuç olarak şu denilebilir ki Türkiye'ye Sovyetler Birliğinin ekonomik yardımı siyasal çabaların ve çeşitlemelerin ötesine - iki dünya savaşı sırasındaki dönem bir yana bırakılırsa -henüz geçememiştir. Türkiye'de mevcut sosyo-politik ortam Sovyet yardımını almaya elverişli durumda değildir. Hükümet bu yüzden ki bu projelerin gerçekleştirilmesi işini karşılıklı mal andlaşmaları içine gizlemek çabasındadır.

A.B.D. yardımları bakımından Türkiye'nin özelliği, Truman doktriniyle başlayarak Amerika'dan ilk yardım almaya başlayan ülkeler arasında oluşudur. Türkiye Nato ve Cento gibi Batı askerî paktlarının bir üyesidir. Ve bulunduğu stratejik yerin önemi dolayısıyla ki A. B. D. den uzun bir süredir yardım almaktadır. A.B. D. yardımları içinde Türkiye'nin yerini saptama bakımından bazı noktalara değineceğiz.

— 1963 Malî Yılı sonunda; yardım alan ülkeler arasında yardımların (bağış + ödünç) kümülâtif toplamı açısından Türkiye 1.333.5 milyon dolarla *onuncu* gelmektedir.

— 1965 malî yılı sonunda Türkiye; Avrupa ülkelerine yardımın durdurulmuş olması nedeniyle yükselerek alınan yardımların kümülâtif toplamı açısından 1.608 milyon Dolarla yardım alan ülkeler

arasında *sekizinci* gelmektedir. Türkiyeden daha çok A. B. D. yardımı almayı başarmış ülkeler şunlardır : (38).

Bağış + Ödünç olarak (000 \$)

1. Birleşik Krallık	3.834.9
2. Fransa	3.190.3
3. Güney Kore	2.503.2
4. Hindistan	2.485.6
5. Güney Vietnam	2.084.5
6. Pakistan	1.730.0
7. İtalya	1.650.3
8. Türkiye	1.608.0

NOT : Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya'ya yardım 1960 dan önce kesilmiştir. Diğerlerine A. B. D. yardımı devam ediyor.

— Yalnız; en yakın malî yıl olan 1965 içinde devletlerin aldıkları A. B. D. yardımları bakımından Türkiyenin durumu şöyledir : Ve Türkiye beşinci gelmektedir.

Bağış + ödünç olarak (Milyon \$) (39).

1. Hindistan	264.6
2. Brezilya	230.7
3. Vietnam	216.1
4. Pakistan	182.3
5. Türkiye	149.9

NOT : Türkiyenin AID ve diğer ABD. örgütlerinden aldığı yardım tutarı 1965 malî yılında 156 milyon \$ dır.

— Adam başına düşen yardımlar açısından bir karşılaştırma yapacak olursak :

1965 malî yılı sonuna dek olan dönemdeki yardımların kümülâtif toplamını, ülkelerin B. M. lerin 1964 demografik yıllığındaki nüfuslarına oranlıyarak bir karşılaştırma yapalım: Bazı ülkelerde adam başına düşen kümülâtif A. B. D. yardımları tutarı:

(38) Agency for International Development, U. S. Economic assistance Programs, Office of Program Coordination Statics and Reports Division, (Washington D C. 1966) s. 12.

(39) Ibid., s. 12.

Ülkeler	Bağış + Ödünç	Bağış + Ödünç + Toplam	
		harcamalar	
Ürdün	215.5	416.1	
İsrail	203.5	383.7	
G. Vietnam	130.0	252.9	
Yunanistan	127.3	251.0	
Milliyetçi Çin	113.9	223.1	
Kore	66.6	128.4	
Türkiye	51.6	95.5	
İran	26.1	74.3	
Pakistan	17.1	30.7	
Hindistan	5.2	9.07	

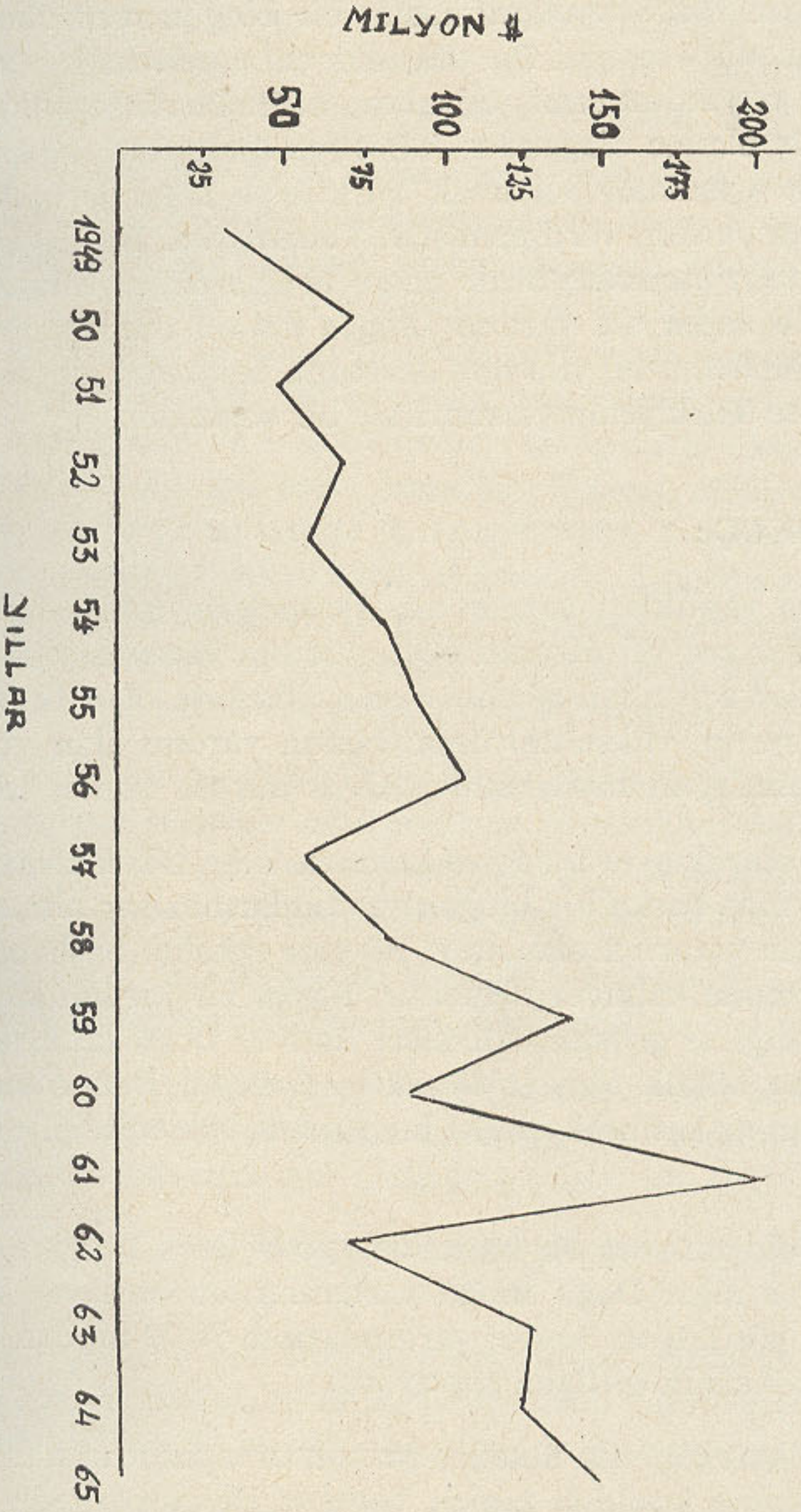
Türkiye verilen yardımların dönemler arasında ki dağılışı şöyledir (40):

Milyon \$ olarak.

Dönemler	Net taahhütler ve ödünçler			Diğer toplam harcamalar
	Toplam	Ödünç	Bağışlar	
1949-52 Marshall Plânı dönemi	225.1	85.0	140.1	175.4
1953-61 Karşılıklı güven- lik yasası dönemi	909.1	240.8	668.3	717.6
1962-65 A. I. D. dönemi	474.0	344.7	129.3	473.3
Kümülatif toplam	1608.2	670.5	937.7	1366.3

(40) Ibid., s. 23.

Türkiye'ye (ödünç + bağış) olarak verilen yardımlar toplamının yıllar boyunca seyrininin grafikile gösterilmesi :

Bütün bunları ortaya koyduktan sonra Sovyet ve Amerikan yardımlarının Türkiye açısından karşılaştırılması yapılamayacağı açıkça beliriyor. Biz Sovyetlere hasım bir bloğun mensubuyuz ve askeri paktlarının üyesiyiz. Bu durumda Sovyetlerin hiç denebilecek derecede az yardım etmiş olmaları; A. B. D. ninse oldukça çok yardım vermiş olması olağandır. A.B.D. yardımlarına; adam başına düşen yardım açısından bakarsak Türkiye'ye diğer Orta Doğu ülkeleri dek bol yardım verilmemiştir. Yunanistan, İsrail ve Ürdüne verilen yardımlar yanında; bizde adam başına düşen tutar, çok düşüktür. 1973 e kadar dış yardım almaya devam edeceğimize göre A.B.D., yardımlarının bu yıla dek devamını beklemek doğaldır. Rus yardımları ise Türkiye'nin yarınina ait bir sorundur.

X — SONUÇ :

Ülkelerin yaptıkları yardımları işletmelerin reklâmlarına benzetebiliriz. Eğer her iki ülkenin böyle yardım yarışına girişmesi, az gelişmiş ülkeler açısından yardım veren ülkelerle olan iktisadî ilişkilerinin maliyetini yükseltmiyorsa; bunun yardım alan ülkelerin yararına olabileceğini söyleyebiliriz. Oysa durum bunun tersidir.

Bir blok olarak aynı inanç ve kanaatte olan Batılı'ların yardımlarının karşısında başka bir bloğun yardımlarının yer alması az gelişmiş ülkelerin yararına olmuştur. Böylece rekabet başlıyor ve yardım tekeli ortadan kalkıyor demektir. Başka bir yardım kaynağı almaışığının varlığı az gelişmiş ülkeleri Batı ve Doğu ile ilişkilerinde daha az boynu bükük olmaya itecektir. Örneğin Batı Almanya'nın Mısır'a yardımını kesmesi tehditi bu yüzden beklenildiği dek etkili olamamıştır.

Tarafsız bloğun veya bir başka deyişle Üçüncü Dünya'nın belirişiyile Sovyet ve diğer Doğu Bloğu yardımlarının başlayışı arasında bir paralellik görülüyor. Sovyet yardımlarının % 90 nından çoğunun bugün de tarafsızlara gittiğini saptıyoruz.

Buradan hareketle iki ülkeden birinin örneğin Rusya'nın ekonomik yardımlarının kesildiği zaman Tarafsız Bloğun en ağır darbeyi yiyeceği, yalnız bir görüş olmaz. Çünkü az gelişmiş ülkelerin herşeyden önce iktisadî kalkınmaya ve bunun içinde yardımlara ihtiyacı vardır. İlerde her iki bloğun Üçüncü Dünya'yı kendi yanında görmek isteği ile tarafsız ülkelere yardımlarını arttırmaları gine bu az gelişmiş ülkelerin yararına olacaktır. Bu aradaki bir belirtide

Batı'da A.B.D. - Fransa, Doğu'da Rus - Çin çekişmelerinin artması bu ülkelerin yardımları yoluyla birbirlerinin nüfuzlarını kırmaya çalışmaları gine az gelişmiş ülkeler yararınadır. Örneğin Çin 1965 yılı içinde Afganistan'a 60 milyon \$ lık faizsiz bir kredi açarak bu ülkedeki Rus nüfuzunu kırma yolunda bir adım attı.

Yardımların bir diğer sonucu tıpkı reklâmın işletmede sürümü arttırma aracı olması gibi yardımlar da veren ülkelerin ihracatını arttırmaktadır. Bir ülkeden yardım alarak bu işletme kurulumu personeli yardım veren ülkelerde eğitilirse, kurulan organizasyonun yardım veren ülke ile ticari ilişkileri arttırması sonucuna varılması doğaldır. Örneğin 1950-62 arasında Amerikanın Avrupaya ihracatı iki kat, Japonya'ya üç kat artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde de aynı durum vardır. Beş yılda Amerikan ihracatı Milliyetçi Çine %14 Kolombiyaya % 28 ve İsrail'e % 76 artmıştır. Türkiye açısından bir hesaplama yapılır, 1950 ve 1960 yıllarındaki Amerika'nın Türkiye'ye ihracatı oranlanırsa; A. B. D. nin Türkiye'ye ihracatının 2.1 misli arttığı görülür. Fakat alınan yıllara göre bu oran değişebilir. Rusya'nın sa 1950 den sonra dış ticareti 3 misli artmıştır.

S. S. C. B. nin ve diğer Doğu bloğu ülkelerinin az gelişmiş ülkelerdeki yabancı sermaye yatırımlarına yönelttikleri hücumlarda bir gerçek payı varsa da Polonya, Romanya gibi ülkelerin yabancı sermayeyi davet etmeleri bu argümanın geçerliliğini azaltmıştır.

Şimdi özet olarak her iki ülkenin yardımlarının üstünlük ve eksikliklerine değinerek incelemeye son verelim.

Alec Nove'a göre Batı'nın yardımlarına oranla Sovyetlerin yardımlarının çok küçük olmasına rağmen Rus yardımlarının şayanı dikkat etkiler doğurmasının nedenleri şunlardır. (41)

1) Yenilik: Yeni bir kapital kaynağı kendi kendisini çekici kılar.

2) Sovyetlerin «anti-emparyelist» itibarlarının ve yardım alan ülkelerin dış politikasına müdahaleyi talep etmeyeceklerinin, yardımlarının bir bağ ile kayıtlı olmadığı için iyice propagandasını yapmaları.

3) Düşük faizli bir ödünç, şartlı bir bağıştansa; yardım alan ülkenin kendi kendine saygısı ve morali bakımından daha iyidir.

(41) Alec Nove, Communist Economic Strategy, National Planning Association (Washington D. C. 1959) s. 56.

4) Sovyet kredileri kalkınma - mantığınca ileri sürülen; yardım alan ülkenin yararına olan gelişme projelerini desteklemeğe yönelmiştir. Mal ile ödenebilirler. Döviz zorluğunu kolaylaştırırlar. Batı yardımları bu açıdan daha az çekicidir.

5) Son olarak az gelişmiş ülkelere Sovyet yardımının oransal hacminin büyüklüğü Batı propagandasınca mübalağa edilmiştir.

Bunlara birkaç tane daha katılabilir.

— Rusya kendi kalkınan bir ülke olduğundan elindeki araçlar ve yöntemler yardımlar için daha elverişlidir.

— Yabancı özel sermaye yatırımlarının; sistemin icabı söz konusu olmaması bir avantaj sayılabilir. Çünkü kâr transferleri yüzünden bu konu halâ tartışmalıdır. Sovyet yardımlarının daha insancıl amaçlarla yapıldığı hissini veriyor. Zira kâr elde etmek ve onun transferi söz konusu değildir.

S. S. C. B. nin yardımlarının eksiklikleri :

— Bürokrasi sorunu bu alanda da kendini ortaya koyuyor. Fakat bu kanaatimce en önemli sakınca değildir. Aynı bürokrasi sorunu A. B. D. yardımları için de söz konusudur.

— Esas sakıncası kendisi kalkınan bir ülke olduğundan makine ve donatıma Rusya'nın da ihtiyacı vardır.

— Makina ve donatımın kalitesiz olduğu iddiası bütün Sovyet ekonomisinin bir sorunu olarak tapsanabilir.

A. B. D. yardımlarının üstünlükleri

— Tutar bakımından teknik ve malî yardımlarda sayısal üstünlük mutlak olarak Amerika'nın dır.

— Bu nedenle A. B. D. daha çok ülkeye yardım etme fırsatını bulmuştur.

— A. B. D. yardımları başlangıç bakımından daha eskidir. Ve bu A. B. D. ye tecrübeler kazandırmış olup daha iyi örgütlenme fırsatını vermiş olabilir.

— A.B. D. yardımları sırasında ülke içindeki sınıflarla doğrudan ilişkiler kurmaktadır. Bir yandan özel teşebbüs yararına kararlar alınmasını sağlarken ve doğrudan özel teşebbüse yardım ederken işçi örgütleri ile ilişkiler kurmaktadır. Örneğin Türkiye'de olduğu gibi, Sovyet yardımları ise devletlerin üst kademeleri arasındaki bir ilişkidir. O noktada asılı, kalmaktadır.

Bu özellikle karşılık paraların kullanılması sırasında ortaya çıkmaktadır.

Eksiklikleri :

— A. B. D. yardımlarının Dolarla ödenmesi. Bu az gelişmiş ülkelerin ellerindeki kıt ödeme olanaklarını büsbütün kötüleştirmektedir. Oxford seminerine göre, az gelişmiş ülkelerin 15 yıl sonra aldıkları yıllık yardımların tümü, yıllık faiz ve taksitlerin ödenmesine gidecektir.

— P.L. 480 gereğince biriken karşılık paraların; belli koşullar altında kullanımı az gelişmiş ülkelerde bir enflasyon kaynağı olmaktadır. Zaten karşılık paralar her yönüyle en çok göze batan bir sorundur.

— Yardımların tamamının kalkınmaya hizmet edecek projelerin finansmanına yöneltilmesi çabalarına çok geç baş vurulmuştur. Örneğin Dominiğe ve Küba'ya yapılan yardımlar; nereye harcanmış, incelense; ilginç sonuçların çıkacağı kesin olarak söylenebilir.

— Yardımların verilmesi sırasında bazı istemlerde bulunulması,

Sonuç olarak denebilir ki A.B.D. nin tutar olarak yardımlardaki üstünlüğüne, S. S. C. B. oransal olarak çok az olan yardımlarının nitelikleri ile karşı koymak istemektedir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

I — KİTAPLAR :

- 1 — Agency for International Development; The Principles of Foreign Economic Assistance, U. S. Government Printing Office (Washington D. C. 1963)
- 2 — The A. I. D. and Department of Defense, Proposed Mutual Defense and Development Programs FY 1965, U. S. Printing Office (Washington D. C. 1964).
- 3 — Allen, Robert Loring. Soviet Economic Warfare, Public Affairs, (Washington D. C. 1960)
- 4 — Aubrey, G. Henry. Coexistence, National Planning Association, (Washington D. C. 1961)
- 5 — Berliner, Joseph. Soviet Economic Aid, Oxford University Press, The Bodley Ltd., (London, 1960).
- 6 — Fitinu L. Economically. Underdeveloped Countries and West, Progress Publihers, (Moscow).
- 7 — Lange, Oscar. Economic Development, Planning and International Cooperation, Central Bank of Egypt, (Cairo, 1961)
- 8 — Lavrov, V. The Soviet Budget, Foreign Languages Publishing House, (Moscow, 1959).
- 9 — Nove, Alec. Communist Economic Strategy, National Planning Association, (Washington D. C., 1959).
- 10 — The O. E. C. D., Development Assistance Efforts and Policies, No. 19375, (France, 1965)
- 11 — The O. E. C. D., The Flow of Financial Resources to less-developed Countries, 1956 - 1963, No. 18201 (France, 1964)
- 12 — Tuncer, Baran. Milletlerarası İktisadî Yardımlar ve Kalkınma Meselesi, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 135/153, Sevinç Matbaası, (Ankara, 1963)

II -- BROŞÜRLER :

- 13 — Agency for International Development, The A. I. D. Program, (Washington D. C. 1964)
- 14 — Agency for International Development, The Story of A. I. D., (Washington D. C., 1966)
- 15 — Agency for International Development The Story A. I. D., (Washington D. S.,)
- 16 — Spandaryan, V. B., The Soviet Union's Economic Cooperation with the Arab Countries, (Moscow, 1961).
- 17 — Soviet Export, Kopelnicheskaya nab. no - 34, (Moscow - 1961)

III — MAKALELER :

- 18 — «Çin - Sovyet Bloğu Ekonomik Yardımlarının Coğrafi Dağılışı Ödeme Şartları» I. K. A. Günlük İktisadî Ticarî Bülten, 12/12/1962»
- 19 — «The Flow of Assistance to Less Developed Countries», The O. E. C. D. Observer, No. 18 (October, 1965)
- 20 — «Soviet Assistance to Newly Independent Countries «The Current Digest of the Soviet Press, Volume XV., No. 32, (September 4, 1963).
- 21 — «Soviet Yardımları» Yön Dergisi, yıl 3 Sayı: 84 (6 Kasım, 1964).
- 22 — «Soviet Strategy in Underdeveloped Countries» Communist Affairs, Volume II. No. 3, (May - June 1964).
- 23 — «Atatürk'ün Dışişleri Bakanı anlatıyor.» Yön Dergisi, yıl 3, sayı : 83 (30 Ekim 1964).
- 24 — Dyke, Van H. «New Dimension in Foreign Assistance» İ. Ü. İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Konferansları 7. seri yıl 1961, (İstanbul, 1963).